

O NIEKTORÝCH OTÁZKACH POLITIKY KOMUNISTICKEJ STRANY
V OTÁZKE ZVÁZKU ROBOTNÍKOV A ROĽNÍKOV NA SLOVENSKU¹

K. SLIVKA

I

Po druhej svetovej vojne, ktorá skončila porážkou fašistických štátov, vznikli v strednej a juhovýchodnej Európe štáty nového typu — ľudové demokracie. Spoločným a všeobecným historickým predpokladom vzniku ľudových demokracií bola prehlbená, zostrená a silne vyhranená všeobecná kríza kapitalizmu, ktorá následkom druhej svetovej vojny vstúpila do svojej druhej etapy. Jednou z hlavných podmienok utvorenia ľudovodemokratických štátov, ako aj ich obratu od kapitalistickej vývinovej cesty k novej ceste, k utváraniu a rozvíjaniu ľudovej demokracie bol rozhodujúci podiel Sovietskeho sväzu na víťazstve nad fašizmom v tejto vojne.

Vznik ľudových demokracií, medzi nimi aj našej ľudovodemokratickej Československej republiky patrí k najdôležitejším výsledkom druhej svetovej vojny.

1. ÚLOHA ZVÁZKU ROBOTNÍKOV A ROĽNÍKOV
V NÁRODNEJ A DEMOKRATICKEJ REVOLÚCII A PRI PRERASTANÍ
TEJTO REVOLÚCIE V REVOLÚCIU SOCIALISTICKÚ

Utvorenie ľudovodemokratického Československa bolo podmienené viacerými vnútornými a vonkajšími okolnosťami, z ktorých za najdôležitejšie možno považovať tieto:

Po prvé okolnosť, že druhú svetovú vojnu rozpútalo fašistické Nemecko, ktoré bolo v nej aj so svojimi spojníkmi úplne porazené. Porážka fašistických štátov bola dielom protihitlerovskej koalície, v ktorej hlavnú úlohu hral Sovietsky sväz. Vlastenecká vojna Sovietskeho sväzu viedla k porážke najbrutálnejšej moci na svete, k porážke fašizmu, ktorý bol konkrétnou formou vlády konačného kapitálu. Porážka fašistického Nemecka viedla zase k uvoľneniu cesty pokrokovým silám našich národov, ktoré boli za okupácie a vlády fašizmu kruto deťpané.

Druhou dôležitou okolnosťou bol fakt, že naše národy stratili národnú a štátnu nezávislosť a vládnuce triedy aj so svojimi politickými stranami prešli na stranu národného a triedneho nepriateľa a kolaborovali s hitlerovským fašizmom. Preto po skončení vojny, pri budovaní nového štátu bolo treba vychádzať z poznania, že

¹ Dve kapitoly o zväzku robotníkov a roľníkov na Slovensku v prvých rokoch ľudovej demokracie (úryvok z práce).

vládnúca vrstva finančnej, priemyselnej a agrárnej buržoázie sa v očiach ľudových más skompromitovala.

Tretou dôležitou okolnosťou bolo to, že na čele národnooslobodzovacieho boja našich národov stála robotnícka trieda v politickom zväzku s roľníctvom, vedená v bojoch skúsenou a zocelenou komunistickou stranou. Komunistická strana po celé trvanie predmníchovskej republiky stála na čele boja robotníckej triedy proti vykorisťovateľom a počas okupácie bola jedinou stranou, ktorá nezradila záujmy pracujúcich. V období pred Mníchovom neustále poukazovala na nedostatky buržoáznej demokracie a bojovala proti nim. Nemohla byť skutočná demokracia v takom systéme, ktorý umožňoval bezuzdné vykorisťovanie pracujúcich. Nemohol sa považovať za skutočne demokratický taký štát, v ktorom kapitalistické koncerny a finaiční magnáti diktovali vládnu politiku, ovládali politické strany a štátny aparát.

Počas Slovenského národného povstania vystúpila komunistická strana s marxistickou koncepciou pojatia demokracie, demokracie ľudovej, ktorá by bola zárukou, že nikto nebude vládnuť nad ľudom a proti nemu. To však znamenalo odňať buržoázii rozhodujúcu hospodársku a tým aj politickú moc a podriaďiť hlavnú časť hospodárstva vedeniu štátu. Ďalej to znamenalo zaisťiť ľudu priamy vplyv nielen na zákonodarné, ale aj na vládne a výkonné orgány. Napokon to znamenalo vytvoriť predpoklady pre aktívnu účasť pracujúceho ľudu v politickom, hospodárskom a kultúrnom živote.

V boji proti fašizmu sa kovala jednota pracujúcich a konkrétneho vyjadrenia sa jej dostalo vo vytvorení Národného frontu. Len ľudová, byrokracie zbavená správa národných výborov s vládou Národného frontu mohla dať novej republike ľudový, skutočne demokratický charakter.

Napokon treba uviesť okolnosť, že fašistická moc bola porazená predovšetkým Sovietskym sväzom, ktorý v očiach národov, najmä v tých štátoch, ktoré boli oslobodené Sovietskou armádou, dostal plné uznanie ako veľmoc s najpokrokovejším a najdokonalejším spoločenským i štátnym zriadením. Toto spoločenské a štátne zriadenie dalo Sovietskej armáde a ľudu nepremožiteľnú silu, ktorá vedela poraziť aj takú vojenskú moc, ako bolo Nemecko. Sovietsky sväz okrem toho poskytol nášmu ľudovodemokratickému režimu veľkú morálnu, diplomatickú a hospodársku podporu, čo náš národnooslobodzovací zápas podstatne uľahčilo a urýchlilo.

Pôsobením týchto faktorov vznikol u nás štát, ktorý nebol buržoázny, ale ktorý nebol a ani nemohol byť socialistický a plniť funkciu diktatúry proletariátu, ale štát, v ktorom pracujúci ľud začal mať aktívny podiel na moci. Bol to štát nového typu, aký dosiaľ história nepoznala — štát ľudovodemokratický. Nový ľudovodemokratický štát líšil sa od starého predmníchovského buržoázneho štátu viacerými podstatnými znakmi.

Predovšetkým sa líšil novou demokratickou organizáciou štátnej a verejnej správy opierajúcou sa o sústavu národných výborov podľa hesla „Ľud je zdrojom štátnej moci“. Národná a demokratická revolúcia odstránila už vo svojich začiatkoch starý byrokratický aparát a vybudovala novú štátnu a verejnú správu, ktorú reprezentujú národné výbory. Ďalej boli znárodnené bane, kľúčový priemysel, peňažníctvo a poisťovníctvo, čo dalo pracujúcemu ľudu do rúk hospodársku moc na rozhodujúcich úsekoch národného hospodárstva. Nový ľudovodemokratický štát sa ďalej vyznačoval novým riešením pomeru Čechov a Slovákov v duchu rovnoprávnosti, ktorej výrazom sa stali nielen slovenské národné orgány, ale aj nová hospodárska a sociálna politika voči Slovensku.

Okrem štrukturálnej zmeny štátnej správy, znárodnenia a vyriešenia pomeru Čechov a Slovákov významným znakom ľudovodemokratického štátu stala sa existencia Národného frontu, ktorého hlavným základom bol zväzok robotníkov a roľníkov a v ňom hegemonia robotníckej triedy, čo tvorilo zdroj sily nového štátu.

Plán prestavby a výstavby nového štátu načrtol Košický vládny program, ktorého inšpirátorkou a iniciátorkou bola komunistická strana. Košický vládny program stal sa tzv. ústavnou chartou ľudovej demokracie a tzv. Magnou Chartou slovenského národa. Bol súčasne programom komunistickej strany pri budovaní ľudovodemokratickej republiky. Košický vládny program bol predovšetkým programom pre prvú etapu revolúcie, ktorá mala charakter národný a demokratický. Národný v tom zmysle, že po vyhnaní nemeckých okupantov prešla moc do rúk českého a slovenského ľudu. Demokratický v tom zmysle, že smerovala proti českej a slovenskej buržoázii a jej zradným predstaviteľom a že dávala pracujúcemu ľudu široké demokratické práva. No okrem toho Košický vládny program naznačil, že národná a demokratická revolúcia bude sa rozvíjať ďalej a prerásť v druhú etapu — v revolúciu socialistickú.

Možnosť prerastania našej národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú vyplynula z určitého rozloženia vnútorných i medzinárodných síl po druhej svetovej vojne. Bola to najmä hegemonia robotníckej triedy, vedenej komunistickou stranou, ktorá umožnila, že revolúcia prerastala z prvej etapy v socialistickú revolúciu. Komunistická strana túto možnosť aj plne využila a vychádzajúc zo zhodnotenia situácie, vytýčila perspektívu pokojného vývinu k socializmu za podpory robotníkov, roľníkov, živnostníkov a inteligencie. „Takúto perspektívu sme si mohli vytýčiť preto, lebo buržoázii kompromitovanej spoluprácou s okupantmi bola odňatá hospodárska moc a zástupcovia pracujúceho ľudu majú rozhodujúci vplyv na vedenie štátu. Takúto perspektívu sme si mohli vytýčiť aj preto, že opierajúc sa o spojenectvo so Sovietskym sväzom a so slovanskými štátmi, ktoré majú podobné ľudovodemokratické zriadenie, nemusíme sa obávať vmiešavania sa cudzích kapitalistických a imperialistických síl do našich vnútorných vecí a náš ľud môže pokojnou cestou presadiť svoju vôľu.“²

Teda nové historické podmienky, najmä rozhodujúci vplyv robotníckej triedy na vedenie štátu a existencia Sovietskeho sväzu uľahčili prerastanie našej národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú pokojnou vývinovou cestou. Tento prechod od starej kvality ku kvalite novej nie je však možné zamieňať evolučnou formou vývinu. Výraz „pokojný“ je tu krajne relatívny, lebo aj pri takomto vývine revolúcie sa nesmie zabúdať na to, že vykorisťovateľské triedy, kapitalisti a veľkostatkári nevzdajú sa dobrovoľne a „pokojne“ svojich pozícií. Keď komunistická strana vytýčila perspektívu pokojného vývinu, myslela predovšetkým na to, že prechod k socialistickej revolúcii bude tým menej prudký, čím pevnejší bude zväzok robotníkov a roľníkov a čím úspešnejšie budú pracujúci hájiť a rozvíjať národnú a demokratickú revolúciu s jej výdobytkami.

Môže sa však vyskytnúť otázka — prečo komunistická strana volila cestu pokojného vývinu, prečo sa hneď v májovej revolúcii 1945 neusilovala o nastolenie diktatúry proletariátu, aby aj tým urýchlila našu cestu k socializmu. Komunistická strana nevytýčila perspektívu nastolenia diktatúry proletariátu v májovej revolúcii 1945 preto, lebo neboli na to vhodné podmienky, inými slovami, lebo nebola objek-

² List ÚV KSS „Všetkým členom strany!“ vydaný pri príležitosti príprav IX. sjazdu strany (december 1947).

tívna revolučná situácia pre nastolenie diktatúry proletariátu. Tu bolo treba rešpektovať veľmi dôležitú poučku o základnom zákone revolúcie, ktorý sformuloval V. I. Lenin a ktorý potvrdili všetky revolúcie, najmä všetky tri ruské revolúcie v XX. storočí. Táto poučka znie: „...pre revolúciu nestačí, aby si vykorisťované a utláčané masy uvedomili, že nemôžu žiť starým spôsobom a aby sa dožadovali zmeny: revolúcia potrebuje, aby vykorisťovatelia nemohli žiť a vládnuť starým spôsobom... Inak možno túto pravdu vyjadriť taktó: revolúcia je nemožná bez celonárodnej krízy (ktorá zachváti aj vykorisťovaných aj vykorisťovateľov). To znamená, že revolúcia potrebuje dosiahnuť: 1. aby väčšina robotníkov (alebo aspoň väčšina uvedomelých, uvažujúcich, politicky aktívnych robotníkov) úplne pochopila nevyhnutnosť prevratu a bola ochotná ísť zaň na smrť; 2. aby vládnúce triedy prekonávali vládnú krízu, ktorá zapája do politiky aj tie najzaostalejšie masy... robí vládu bezmocnou a umožňuje revolucionárom, aby ju rýchle zvrhli.“³

V našich podmienkach to znamenalo, že dlhšie obdobie prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú bolo nevyhnutné najmä z týchto príčin. Po prvé preto, lebo komunistická strana nestačila vtedy ešte na také úlohy, pred aké bola postavená napr. vo Februári 1948 (Gottwald). Po druhé preto, že bolo treba uskutočniť izoláciu reakčných živlov. V máji 1945 bola izolovaná časť buržoázie sústredená okolo niektorých politických strán, napr. okolo agrárnej strany, HSES a pod., pracujúce masy však ešte nevideli, čo sa skrýva za buržoáziou a jej zástupcami v národnosocialistickej, lidovej a demokratickej strane. Pred Februárom 1948 bola ešte možná, reštaurácia kapitalistických predmníchovských pomerov vnútornými silami. Reakcia v tomto období skoncentrovala svoje sily práve na to, aby izolovala a porazila komunistickú stranu, reštaurovala kapitalistický poriadok a odúrvala výdobytky národnej a demokratickej revolúcie.

Bolo teda treba ešte času, vlastných skúseností nás, silu, skúsenosti a schopnosti strany zvládnuť úlohy revolúcie a izolovať buržoáziu. Toto tvorilo politickú základňu prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

Avšak každá sociálna revolúcia má okrem svojho politického základu aj ekonomický základ. Odhalenie ekonomického základu sociálnych revolúcií je veľkým objavom historického materializmu. Ekonomický základ a príčinu sociálnych revolúcií objasnil a sformuloval K. Marx v Predslove ku *Kritike politickej ekonomie*. Týmto ekonomickým základom sociálnych revolúcií je vznikajúci konflikt medzi novými výrobnými silami a odumierajúcimi výrobnými vzťahmi. Podstatou tohto konfliktu je skutočnosť, že proces výroby (pokiaľ ide o kapitalizmus) stal sa svojím charakterom spoločenským, zatiaľ čo privlastňovanie výrobných prostriedkov a produktov výroby ostáva súkromné, kapitalistické. Tento rozpor nie je možné vyriešiť iným spôsobom ako sociálnou revolúciou, ktorá uvedie výrobné vzťahy do súladu s charakterom výrobných síl.

V rámci kapitalizmu rozvoj výrobných síl vyžaduje nahradenie súkromného vlastníctva spoločenským, socialistickým vlastníctvom, čo tvorí materiálny základ socialistickej revolúcie. Kapitalistická spoločnosť, ako je známe, je rozdelená na antagonistickej triedy. Protirečenie medzi starými výrobnými vzťahmi a novými výrobnými silami mení sa nevyhnutne na konflikt medzi buržoáziou a proletariátom. Buržoázia bráni prežitie kapitalistické výrobné vzťahy, lebo sú pre ňu základom jej panstva a existencie. Kapitalistické výrobné vzťahy nemôžu byť likvidované a súčasne nové výrobné vzťahy nemôžu sa upevňovať, ak robotnícka trieda nepre-

³ Lenin, *Spisy*, 31. zv., slov. vyd., str. 71.

vezme štátnu moc do svojich rúk. Preto robotnícka trieda, ak chce využiť objektívnej platnosti zákona o bezpodmienečnom súlade medzi výrobnými vzťahmi a charakterom výrobných síl, musí prevziať štátnu moc do svojich rúk. Otázka moci, ako učil Lenin, je základnou otázkou každej revolúcie. Dejiny dokázali, že trieda, ktorá je pri moci, dobrovoľne neodstúpi. Preto sú nevyhnutné akcie robotníckej triedy vo zväzku s roľníctvom a pod vedením komunistickej strany na rozvíjanie revolúcie, na zvrhnutie buržoázie, na upevnenie panstva robotníckej triedy a nových výrobných vzťahov. V tomto bola tiež ekonomická základňa prerastania našej národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

Po oslobodení našej krajiny Sovietskou armádou došlo u nás k vytvoreniu novej vlády, v ktorej významné postavenie zaujala aj komunistickej strane. Komunistickej strane mala tak možnosť podporovať uskutočňovanie revolučného programu nielen zdola, v závodoch a mestách, ale aj zhora, vo vláde a v Národnom zhromaždení. Vo vystúpení komunistickej strany ako vedúcej vládnej strany prejavoval sa nástup k moci novej triedy, triedy robotníckej a spolu s ňou všetkého pracujúceho ľudu miest i vidieka. Komunistickej strane vyzývala robotnícku triedu a pracujúci ľud, aby neochvejne budovali základy ľudovej demokracie, bdelo strážili výsledky národnej a demokratickej revolúcie a ďalej ju rozvíjali smerom k socialistickej revolúcii.

Bolo jasné, že boj o moc medzi robotníckou triedou a buržoáziou nie je s konečnou platnosťou vyriešený. Robotnícka trieda vedená komunistickej stranou mala síce v revolúcii hegemoniu, v národe a štáte rozhodujúce slovo, avšak buržoázia zaujímala stále významné pozície v politickom živote i v hospodárstve a viedla z týchto pozícií boj proti robotníckej triede, proti ľudovej demokracii, proti ceste k socializmu.

Na prekonanie odporu reakčných síl a preklenenie pokojnej cesty pre pôsobenie ekonomického zákona bezpodmienečného súladu medzi výrobnými vzťahmi a charakterom výrobných síl bola potrebná mohutná pokroková spoločenská hybná sila, schopná poraziť odpor reakčnej buržoázie. Touto hybnou spoločenskou silou stal sa *politický zväzok robotníckej triedy s pracujúcim roľníctvom*, v ktorom vedúcu úlohu, hegemoniu mala robotnícka trieda.

2. VÝVIN ZVÄZKU ROBOTNÍKOV A ROĽNÍKOV A HLAVNÉ HESLÁ KOMUNISTICKEJ STRANY V ROĽNÍCKEJ OTÁZKE

Vytváranie a formovanie zväzku robotníkov a roľníkov ako mohutej spoločenskej sily prebiehalo u nás už v čase panstva kapitalistov a veľkostatkárov za predmnichovskej republiky. Spoločný osud robotníkov a roľníkov, t. j. vykorisťovanie, zbadačovanie a utlačovanie, premenil sa za politickej a organizačnej pomoci komunistickej strany na spoločný boj robotníkov a roľníkov proti vykorisťovateľom, proti panstvu kapitalistov a veľkostatkárov. To tvorilo pevný základ *politického zväzku robotníkov a roľníkov*.

Už v tomto období prešiel zväzok robotníkov a roľníkov dvoma etapami, ktoré vyplynuli zo stratégie komunistickej strany v jednotlivých situáciách. Hlavné strategické heslá komunistickej strany, ktoré si uchovávali platnosť po celé obdobia tej alebo onej etapy revolúcie, plne sa opierali o dôležitú Leninovu poučku o tom, že „najdôležitejšou otázkou každej revolúcie je otázka štátnej moci“ a vychádzali z marxistického rozboru triednych síl a správneho rozloženia síl revolúcie na fronte boja za víťazstvo revolúcie.

Heslo komunistické strany, ktoré bolo základom stratégie až do roku 1933, sformuloval s. Gottwald v článku *Problémy VI. sjazdu KSČ* v decembri 1930 takto: pre boj o moc musí komunistická strana získať väčšinu robotníckej triedy, priemyselné a poľnohospodárske robotníctvo si musí v tomto boji zabezpečiť spojenectvo domkárov a maloroľníkov a neutralizovať stredných roľníkov (pozri *Spisy*, 2. zv., slov. vyd., str. 191). Inými slovami: spolu s chudobným roľníctvom a vôbec poloproletárskymi vrstvami obyvateľstva proti buržoázii a buržoáznym vplyvom v masách, najmä proti fašizmu a sociálfášizmu pri neutralizácii drobnej buržoázie v mestách i na vidieku za socialistický prevrat. Toto strategické heslo komunistickej strany malo svoju platnosť dovtedy, pokiaľ vo vnútri našej krajiny bol hlavným rozporom rozpor medzi masami vykorisťovaných robotníkov a roľníkov na jednej strane a hŕstkou kapitalistov a veľkostávkárov na strane druhej. Keď však po roku 1933 bol tento rozpor zatlačený do pozadia a hlavným nebezpečenstvom stal sa fašizmus, musela sa komunistická strana preorientovať na boj proti nemu a usilovať sa o vytvorenie ľudového frontu. Z toho vyplynulo aj nové strategické heslo komunistickej strany: spolu so všetkým vykorisťovaným roľníctvom proti fašizmu, za udržanie demokratických výdobytkov.

V období boja proti okupantom stal sa politický zväzok robotníckej triedy so všetkým roľníctvom hlavnou silou ľudového protifašistického hnutia.

V boji o utváranie a upevňovanie politického zväzku robotníckej triedy a roľníctva za predmníchovskej republiky zohrala veľkú politickú, agitačnú, organizátorskú a propagandistickú úlohu aj komunistická tlač. V čele tohto boja stála na Slovensku predovšetkým Pravda, ktorá už od svojho založenia (1920) bola verným pomocníkom strany pri uskutočňovaní politiky v tejto dôležitej otázke. Nie nadarmo charakterizoval s. Široký cestu Pravdy ako slávnú cestu boja za slobodu slovenského národa. Okrem Pravdy boli dôležitou organizátorskou silou pri formovaní politického zväzku robotníkov a roľníkov a pri uskutočňovaní politiky strany v tejto otázke aj Ročenka slovenskej chudoby, Slovenské zvesti, Ľudový denník, Hlas národa a iné slovenské noviny.

V národnej a demokratickej revolúcii vyvíjal sa zväzok robotníkov a roľníkov ďalej. Po nastolení ľudovodemokratického poriadku stal sa základom jeho moci. V období, ktoré trvalo od Slovenského národného povstania až do začiatkov združstevňovania nášho poľnohospodárstva, uskutočňovala komunistická strana politiku zväzku robotníckej triedy s pracujúcim roľníctvom (t. j. s drobným a stredným roľníctvom). Voči kulactvu, pokiaľ nekolaborovalo s fašistami, uskutočňovala komunistická strana politiku, ktorá za Slovenského národného povstania bola charakteristická *prvkami* neutralizácie i spojenectva, a po oslobodení politiku izolácie, no niekde aj s prvkami spojenectva (strojové družstvá), ale aj obmedzovania a zatlačovania (výkupné ceny, dane). Pritom treba zdôrazniť, že v politike voči kulactvu išlo na začiatku národnej a demokratickej revolúcie (na Slovensku za Slovenského národného povstania) o to, aby nemohlo poskytnúť nepriateľom aktívnu pomoc a nekolaborovalo s nimi. Politika izolácie (i s prvkami obmedzovania a zatlačovania) bola potom charakteristická pre obdobie prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

Úlohou tohto zväzku (zväzku robotníckej triedy s pracujúcim roľníctvom) bolo izolovať buržoáziu, doviesť národnú a demokratickú revolúciu dokonca, spojiť ju s bojom za uskutočnenie pozemkovej reformy, s bojom za upevnenie ľudovodemokratického zriadenia, za rozšírenie moci robotníckej triedy a za prechod k socialistickému budovaniu krajiny.

V ďalšom období, ktoré trvá od počiatkov združstevňovania nášho poľnohospodárstva dodnes a potrvá do úplnej kolektívizácie, uskutočňovala komunistická strana v tejto otázke politiku zväzku s družstevným a súkromne hospodáriacim roľníctvom (drobným a stredným) a voči kulactvu politiku obmedzovania a zatlačovania. Úlohou tohto zväzku je rozvíjať socialistickú revolúciu a upevňovať diktatúru proletariátu. Inými slovami, zabezpečovať prechod od kapitalizmu k socializmu na základe novej ekonomickej politiky, vytvárať podmienky pre vznik socialistických výrobných vzťahov v priemysle i poľnohospodárstve.

V súčasnej dobe vstupuje zväzok robotníkov a roľníkov do ďalšej etapy, a to takou mierou, ako sa rozvíja družstevné hnutie a ako sa rozvíjajú socialistické výrobné vzťahy na vidieku. Pre túto etapu bude charakteristický zväzok robotníckej triedy s družstevným roľníctvom (ako triedou).

Otázku zväzku robotníkov a roľníkov nie je však možné uzavrieť touto etapou. Už dnes napr. môžeme vidieť, že združstevňovanie poľnohospodárstva, vytváranie JRD vedie nielen k tomu, že na vidieku vzniká nová kvalita, nový spôsob výroby, ale aj k tomu, že táto nová kvalita má za následok nové kvantitatívne zmeny, ako napr. rozširovanie osevných plôch, zvyšovanie dojvosti, zvyšovanie produktivity práce a pod. Napokon aj zo skúseností Komunistickej strany Sovietskeho sväzu vieme, že zväzok robotníkov a roľníkov treba upevňovať a prehľbovať aj v prechodnom období od socializmu ku komunizmu a pokladať ho, ako hovoril Lenin, za najvyššiu zásadu diktatúry proletariátu.

Pravda, otázku zväzku robotníkov a roľníkov nie je možné zúžiť iba na politickú formu tohto zväzku, ktorý, ako už bolo uvedené, formoval sa už za predmníchovskej kapitalistickej republiky. Ak bol politický zväzok robotníkov a roľníkov prvou formou ich pevného zväzku a stačil pre toto spojenectvo v podmienkach kapitalizmu, tak v podmienkach ľudovej demokracie nebol by sa udržal ani na chvíľu bez určitého hospodárskeho zväzku týchto tried.

V podmienkach ľudovej demokracie vzťahy medzi mestom a dedinou dostali iný charakter ako za kapitalistickej republiky. Politický zväzok robotníkov a roľníkov už nemohol stačiť. Bolo ho treba ďalej prehľbovať a rozvíjať. Zo skúseností, ktoré získala pri upevňovaní a prehľbovaní zväzku robotníkov a roľníkov Komunistickej strany Sovietskeho sväzu, je známe, že vykorisťovateľské vzťahy mesta a dediny, ktoré kapitalizmus hlboko vyostril, treba postupne likvidovať a nahradzovať vzťahmi vzájomnej pomoci a spolupráce. Nahradzovanie vzťahov vykorisťovania vzťahmi vzájomnej pomoci a spolupráce je procesom, v ktorom sa rodí ekonomický — hospodársky zväzok mesta a dediny. Po uchopení moci robotníckou triedou stáva sa ekonomický zväzok mesta a dediny základom rozširovania, upevňovania a prehľbovania aj politického zväzku robotníkov a roľníkov.

Po oslobodení roku 1945 dostal ekonomický zväzok v našej krajine svoj výraz v neustálom spojení a neustálej výmene výrobkov dennej spotreby medzi mestom a dedinou, medzi priemyslom a poľnohospodárstvom. Ekonomický zväzok mesta a dediny sa od oslobodenia až dodnes neustále rozvíja. Jeho bezprostrednou hlavnou úlohou je vybudovanie socialistickej ekonomiky a základov socializmu. Pretože budovanie socializmu sa uskutočňuje proti vôli triednych nepriateľov jednak vo vnútri ľudovej demokracie a jednak v medzinárodnom meradle, ekonomický zväzok mesta a dediny je súčasne nástrojom boja proti kapitalistom v mestách i na dedine a nástrojom upevňovania a posilňovania obranyschopnosti a nezávislosti našej krajiny od kapitalistickej cudziny. Hlavnou funkciou tohto zväzku je zabezpečiť neustály

rozvoj výmeny výrobkov medzi mestom a dedinou na podklade nepretržitého proporcionálneho rastu priemyselnej i poľnohospodárskej výroby.

Je známe, že ekonomický zväzok mesta a dediny má dve formy — trhový zväzok a výrobný zväzok. Z nich forma výrobného zväzku je rozhodujúcou a najdôležitejšou formou ekonomického zväzku mesta a dediny. Trhový zväzok sa uskutočňuje po línii zásobovania pracujúcich miest i vidieka prevažne spotrebným tovarom priemyselných i poľnohospodárskych výrobkov. Nevyhnutnosť tržného zväzku vyplynula u nás z existencie rôznych foriem vlastníckych (štátno-všeľudové, družstevno-skupinové, súkromné). V období národnej a demokratickej revolúcie, ako aj v období prerastania tejto revolúcie v revolúciu socialistickú prevládala v ekonomickom zväzku mesta a dediny táto forma.

Výrobný zväzok sa uskutočňuje, ako hovorí s. Stalin: ... „po línii kovu, po línii zásobovania roľníctva strojmi, po línii elektrifikácie krajiny...“⁴ Po tejto línii uspokojujú sa predovšetkým výrobné potreby roľníctva. Výrobný zväzok vznikol u nás vtedy, keď znárodnený priemysel mohol začať zásobovať poľnohospodárstvo strojmi a inými prostriedkami a vyzbrojovať ho modernou dokonalou technikou. Upevňovaním a rozširovaním výrobného zväzku mesta a dediny vytvárajú sa podmienky pre rozvoj výroby v priemysle i poľnohospodárstve. Vytvárajú sa aj materiálne podmienky pre pôsobenie nových výrobných vzťahov v poľnohospodárskej výrobe, a to tým, že do poľnohospodárstva sa zavádzajú nové stroje, ako napr. traktory, kombajny, a pod., ktoré revolučne urýchľujú rozvoj výrobných síl.

Táto forma zväzku sa nebývale rozvinula v období socialistickej industrializácie našej krajiny, čo ďalej upevnilo vedúcu úlohu mesta a robotníckej triedy v politickom i ekonomickom zväzku robotníkov a roľníkov.

V boji o upevňovanie zväzku robotníkov a roľníkov v podmienkach ľudovej demokracie najväčšiu politickú, agitačnú, organizátorskú a propagandistickú úlohu z komunistickej tlače zohrala Pravda — ústredný orgán komunistickej strany. Veľkú prácu pri upevňovaní tohto zväzku vykonala aj Roľnícka nedela — orgán komunistickej strany, ďalej Východoslovenská Pravda, orgán komunistickej strany, Výstavba Slovenska — národohospodársky orgán komunistickej strany, Život strany a iné.

3. NIEKTORÉ NESPRÁVNE NÁZORY NA OTÁZKU POLITIKY ZVÄZKU ROBOTNÍKOV A ROĽNÍKOV V NÁRODNEJ A DEMOKRATICKEJ REVOLÚCII

Ak chce robotnícka trieda získať za svojho pevného spojenca roľníctvo alebo jeho jednotlivé vrstvy v rôznych etapách revolúcie, musí jej predvoj, komunistická strana, postaviť pred masy pracujúcich roľníkov svoj program, ktorému by pracujúce roľníctvo porozumelo, ktorý by vyjadroval ich túžby, ktorý by si zobrali za svoj a bojovali za jeho uskutočnenie.

Významným medzníkom vo vývine roľníckej otázky a tým aj zväzku robotníkov a roľníkov na Slovensku stalo sa Slovenské národné povstanie. V deklarácii Slovenskej národnej rady z 1. septembra 1944, v ktorej sa uvádzajú najmä ciele Slovenského národného povstania, je uvedený aj bod o uskutočnení pozemkovej reformy. Komunistická strana už v Slovenskom národnom povstaní vo svojom programe zdôrazňovala, že roľnícka otázka je predovšetkým otázkou úpravy pozemkovej držby. „Veľkostatky Maďarov a Nemcov — písala Pravda — musia byť

⁴ Stalin, *Spisy*, 11. zv., slov. vyd., str. 164.

hneď bez náhrady vyvlastnené. Revízia bývalej pozemkovej reformy v ČSR a tzv. slovenského štátu musí byť hneď dôkladne vykonaná. Družstevníctvo musí sa vymaniť spod vplyvu statkárov a finčne kapitalistických špekulantov a postaviť do služieb roľníka“.⁵ Toto bol program komunistickej strany pre najbližšie obdobie (pokiaľ išlo o roľnícku otázku).

Slovenské národné povstanie vytvorilo teda predpoklady pre ukončenie sto-ročného zápasu o spravodlivejšiu úpravu pozemkového vlastníctva. V tom je aj historický význam Slovenského národného povstania pre slovenské roľníctvo.

Komunistická strana, ktorá bola iniciátorkou základných deklarácií a nariadení či už v čase Slovenského národného povstania alebo aj po oslobodení, ani na chvíľu nezabúdala, že spravodlivo vyriešiť roľnícku otázku je nevyhnutné aj preto, aby sa mohla úspešne rozvíjať demokratická revolúcia. Základným princípom agrárneho programu našej komunistickej strany stalo sa heslo „Pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú“.

Hneď po oslobodení sa vyriešenie roľníckej otázky stalo viac ako dôležitým. Veď pred druhou svetovou vojnou 56 % obyvateľstva na Slovensku (v Čechách 30 %, v celej ČSR 39 %) pracovalo v poľnohospodárstve, zatiaľ čo v priemysle iba 20 % (v Čechách 42 %). Celoeurópsky priemer pracujúcich v poľnohospodárstve činil vtedy 43 %. Slovensko, ako vidieť, bolo hlboko pod priemer a patrilo okrem Bulharska (81 %), Juhoslávie (78,7 %), Rumunska (78,2 %) a Poľska (75,4 %) k najmenej vyspelým priemyslovým krajinám v Európe. Roľníctvo na Slovensku bolo teda veľkou silou, s ktorou bolo treba rátať v nastávajúcich bojoch o charakter republiky a upevnenie moci robotníckej triedy v ľudovodemokratickom štáte, a nedovoliť, aby táto sila bola zneužitá pre ciele buržoázie.

Jedným z najvýznamnejších prostriedkov upevňovania zväzku robotníkov a roľníkov v podmienkach ľudovej demokracie stala sa konfiškácia a parcelácia veľkostatkárskej pôdy, ktorá v našej krajine mala prebehnúť v troch etapách. Komunistickej strane, keď vytyčovala program parcelácie veľkostatkárskej pôdy, viedla, že tým sa spôsob výroby v poľnohospodárstve nijako podstatne nezmení. No úlohou parcelácie bolo, aby privedla masy pracujúceho roľníctva na stranu robotníckej triedy, aby sa utužil zväzok robotníkov a roľníkov a oslabili pozície kapitálu. Parcelácia mala sa teda stať nástrojom triedneho boja. Pri vytyčení programu parcelácie veľkostatkárskej pôdy nešlo ešte o likvidáciu rozporu medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi, aj keď tento rozpor v ďalšom období bol zmierňovaný tou mierou, akou sa zväčšoval podiel socialistického sektora v národnom hospodárstve. Predsa však parcelácia veľkostatkárskej pôdy mohla znamenať a aj znamenala obmedzenie hospodárskych pozícií kapitalizmu na vidieku.

Pri riešení roľníckej otázky v podmienkach ľudovej demokracie sa vyžadovalo, aby aj naša komunistickej tlač hneď v prvých dňoch a mesiacoch po oslobodení vysvetľovala politiku komunistickej strany v otázke zväzku robotníkov a roľníkov, aby vysvetľovala program komunistickej strany, najmä otázku parcelácie veľkostatkárskej pôdy a bojovala za jej uskutočnenie. Hoci komunistickej tlač dosiahla na tomto fronte vynikajúce úspechy, dopustila sa v niektorých prípadoch aj vážnych chýb a omylov. Týka sa to predovšetkým časopisu *Nové slovo* (orgán BIS — bloku inteligencie slovenskej, tiež orgán KSS), ktoré prepožičalo svoje stránky dr. Husákovi na uverejňovanie pravičiarско-oportunisticky zameranej práce *Roľnícka otázka*

⁵ Pravda z 22. IX. 1944.

na Slovensku. Táto práca okrem riadneho knižného vydania vyšla aj v spomínanom časopise v článkoch na pokračovanie roku 1946. Nové slovo dopustilo sa tu chyby najmä v tom, že miesto toho, aby vyzbrojovalo pracujúcich a slovenskú inteligenciu marxistickou teóriou v roľníckej otázke, uverejňovalo články, ktoré túto otázku svojvoľne, prostistranícky a oportunisticky komolili a zanášali do jej riešenia chaos.

Články dr. Husáka i iných autorov boli uverejňované práve v čase najväčšieho zápasu robotníckej triedy a roľníctva s kapitalistami a veľkostatkármi o charakter republiky, o upevnenie moci robotníckej triedy v ľudovodemokratickom štáte, v čase, keď komunistická strana v roľníckej otázke bojovala za uskutočnenie pozemkovej reformy podľa hesla „Pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú“. Dr. Husák začal písať svoju prácu už v čase Slovenského národného povstania. No aj vtedy otázka programu komunistickej strany v roľníckej otázke bola viac ako jasná. Dnes je všeobecne známe, že predstavitelia buržoázneho nacionalizmu na Slovensku sa už vtedy rozchádzali s politikou komunistickej strany vo viacerých základných otázkach. Keď pozorne preštudujeme články dr. Husáka o roľníckej otázke, ľahko zbadáme, že ani tu nestáli buržoázni nacionalisti na pozíciách komunistickej strany.

Dr. Husák sa po skúmaní určitých faktov presvedčil, že roľníci do 5 hektárov si na Slovensku svoje živobytie musia zlepšovať námezdnu prácou, a to ho viedlo k záveru, že „... kategória roľníctva do 2 hektárov mala by sa previesť do priemyslu alebo iných odvetví národného hospodárstva, lebo jednak preťaženosť pôdy na Slovensku si žiada takýto odliv, jednak táto časť poľnohospodárskeho obyvateľstva je najmenej k pôde pripútaná...“⁶ Podľa tejto teórie teda nebolo treba vyvlastniť veľkostatkárov, ale malých roľníkov s výmerou do 2 hektárov. Komu bol takýto „program“ prospešný, je ľahko pochopiteľné. Prijatý takýto „program“ znamenalo nechať pôdu i naďalej v rukách veľkostatkárov a iných vykorisťovateľov, likvidovať najrevolučnejšiu časť roľníctva (bezzemkov, deputátnikov, domkárov, malých roľníkov) a takto podstatne oslabiť zväzok robotníkov a roľníkov a posilniť pozície kapitálu v poľnohospodárstve. Takýto „program“ uskutočňovala v predmníchovskej republike agrárna buržoázia, ktorá okrádala drobných a stredných roľníkov a pôdu, ako sa len dalo. Názory dr. Husáka nezodpovedajú napokon ani skutočnosti. Kto aspoň trochu poznal triedne vzťahy na našom vidieku, nemohol dôjsť k záveru, že roľníci do 2 hektárov netúžili po pôde. Pravdou je práve opak. Kto toto nepochopil, ten nikdy nemohol pochopiť ani otázku zväzku robotníkov a roľníkov našej krajiny v našej revolúcii.

Články dr. Husáka uverejňované v Novom slove zanášali chaos aj do otázky diferenciácie nášho roľníctva, ktorá — ako je známe — je veľmi dôležitá v revolúcii. V. I. Lenin neraz zdôrazňoval, že hlavnou úlohou revolučnej strany v nastávajúcej revolúcii je ujasniť si vzájomný pomer tried. Politika komunistickej strany musí preto vychádzať zo zväzenia síl z triedneho hľadiska. Dr. Husák po preskúmaní štatistických údajov (tabuľka inž. Pavlíka z knihy *Hospodárska štruktúra Slovenska*) došiel k záveru, že roľníctvo na Slovensku možno diferencovať do týchto troch skupín:

„1. Malé roľnícke podniky, na ktorých majiteľ sám so svojou rodinou všetku prácu na poli a hospodárstve vykonáva a pravidelne nijaké cudzie pracovné sily nezamestnáva.

⁶ Nové slovo, roč. III. (1946), č. 12.

2. Stredné roľnícke podniky, kde majiteľ a jeho rodina sami ako roľníci pracujú, nestačia však často vlastnými silami prácu zvládnuť, a preto musia byť trvale, alebo sezónne najímať poľnohospodárskych robotníkov a služobníctvo.

3. Veľké roľnícke podniky, kde majiteľ a jeho rodina sa zväčša na fyzickej práci v hospodárstve nezúčastňujú a obhospodarovanie vykonávajú cudzími najatými silami robotníckymi a v malej miere aj úradníckymi.⁴⁷

Diferencovať roľnícke podniky na malé, stredné a veľké nemusí byť ešte nebezpečenstvom pre riešenie roľníckej otázky. Veď o takej diferenciácii hovoril už Engels roku 1894, keď sa agrárna otázka dostávala na program dňa. Dôležité je však to, či pri skúmaní rozloženia triednych síl na dedine v podmienkach kapitalizmu (v období priprav na revolúciu) berú sa do úvahy silné skupiny proletárskych a poloproletárskych vrstiev, drobných a stredných roľníkov a napokon trieda vykorisťovateľov reprezentovaná kulakmi a veľkostatkármi. A v tom je práve kameň úrazu. Ak sa dr. Husák voľakedy vyporiadal so svojou prvou chybou (v otázke parcelácie veľkostatkárskej pôdy), tak v otázke diferenciácie roľníctva na našej dedine nedošiel nikdy k marxistickému záveru. Zastaralá schéma delenia roľníctva na tri skupiny dovedla ho k tomu, že nepochopil (alebo nechcel pochopiť) rozdiel medzi stredným roľníctvom a kulactvom a že neuznával existenciu kulactva na slovenskej dedine. Je pochopiteľné, že takáto pštrosia politika voči kulactvu musela byť odsúdená ku krachu.

S týmto súvisí aj najväčšia chyba dr. Husáka (pokiaľ ide o roľnícku otázku), ktorá sa týka samých základov marxizmu-leninizmu — učenia o triednom boji v podmienkach revolučnej diktatúry robotníckej triedy a roľníctva a v podmienkach diktatúry proletariátu. Dr. Husák práve preto, že neuznával existenciu kulactva, nekládol si ani otázku, ako proti nemu bojovať, akú politiku voči nemu vykonávať, aby to bolo prospešné robotníckej triede i roľníctvu. Preto nie div, že dr. Husák nestál v otázke politiky zväzku robotníkov a roľníkov na stanovisku komunistickej strany, ale naopak, stal sa stúpencom „teórie“ o pokojnom vrastaní kapitalizmu (kulactva) do socializmu, teda stúpencom pravičiarsko-oportunistickej úchyľky v roľníckej otázke. Keby sa tieto chyby dr. Husáka boli prejavili iba v teórii, nebolo by sa stalo veľké nešťastie. No tieto chyby dr. Husáka prejavili sa aj v praxi na vidieku a v tom bolo ich najväčšie nebezpečenstvo.

Teoretických omylov a chýb v praktickej práci dopustil sa dr. Husák aj po Víťaznom februári 1948. Vtedy, keď už boli zlikvidovaní veľkostatkári, vyzýval robotnícku triedu, aby sa usilovala o spojenectvo so všetkým roľníctvom, teda aj s kulactvom, ktoré dr. Husák zahrnoval do kategórie tzv. vážených gazdov. Násilné zavádzanie nového pojmu „vážený gazda“ bolo dobré iba na to, aby sa stieral rozdiel medzi stredným roľníctvom a kulactvom. Zo skúseností Komunistickej strany Sovietskeho sväzu však vieme, že robotnícka trieda pri výstavbe socializmu nemôže byť vo zväzku s akýmkoľvek roľníctvom. Len taký zväzok je správny, ktorý zabezpečuje vedúcu úlohu robotníckej triede, upevňuje diktatúru proletariátu a uľahčuje úplné odstránenie vykorisťovateľských tried. Spojenectvo s kulactvom by toto, pravda, nezabezpečilo. Ba práve naopak, vytváralo by podmienky pre návrat ku kapitalizmu.

⁴⁷ Tamže ako pozn. 6.

4. PRVÉ KROKY KOMUNISTICKEJ STRANY PRI UPEVŇOVANÍ ZVÄZKU ROBOTNÍKOV A ROĽNÍKOV V PODMIENKACH ĽUDOVEJ DEMOKRACIE

Ešte nebola oslobodená ani celá naša republika a už Slovenská národná rada, verná odkazu Slovenského národného povstania, z iniciatívy komunistickej strany prijala dňa 27. II. 1945 nariadenie č. 4/45 Zb. n. SNR o konfiškácii a urýchlennom rozdelení pôdohospodárskeho majetku Nemcov a Maďarov, ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa. Týmto nariadením sa prakticky začala prvá etapa pozemkovej reformy v podmienkach ľudovej demokracie a začali sa naprávať krivdy páchané na našich roľníkoch po celé stáročia. Aj keď táto etapa pozemkovej reformy mala v podstate nacionálnu kvalitu, neznamenal to ešte, že nebude mať aj sociálny význam a že sa ňou nezačne uskutočňovať v praxi heslo „Pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú“, ktoré vytýčila komunistická strana ešte za predmníchovskej republiky.

V tejto prvej etape pozemkovej reformy mal byť konfiškovaný pôdohospodársky majetok osôb nemeckej a maďarskej národnosti, ktoré po 1. X. 1938 nemali československú štátnu príslušnosť a nezúčastnili sa aktívne na boji proti fašizmu (u osôb maďarskej národnosti majetky len nad 50 hektárov), zradcov a nepriateľov slovenského národa akejkoľvek národnosti.

Podľa spomínaného nariadenia skonfiškovaná pôda mala byť pridelená: deputátom a poľnohospodárskym robotníkom vo výmere do 8 hektárov pôdy ornej alebo do 13 hektárov všetkej pôdy; malým roľníkom vo výmere dopĺňujúcej ním dovtedy vlastnený majetok, najviac však do 8 hektárov pôdy ornej alebo do 13 hektárov všetkej pôdy; mnohočlenným roľníckym rodinám vo výmere do 10 hektárov pôdy ornej alebo do 13 hektárov všetkej pôdy a robotníkom, úradníkom, maloživnostníkom na stavebné ciele alebo na zriadenie záhrady, najviac však do 0,5 hektára.

Veľkým revolučným výdobytkom bolo to, že vykonávaním konfiškácie boli poverené roľnícke komisie zriadené pri MNV v tých obvodoch, kde sa nachádzal majetok podliehajúci konfiškácii.

Keď bližšie skúmame toto prvé nariadenie Slovenskej národnej rady o pozemkovej reforme z hľadiska zväzku robotníkov a roľníkov, vidíme, že konfiškovaná pôda sa mala prideľovať iba chudobným roľníckym vrstvám. Z tohto by mohol vzniknúť klamný dojem, že v období uskutočňovania prvej etapy pozemkovej reformy išlo v politike komunistickej strany iba o zväzok robotníckej triedy s chudobným roľníctvom pri neutralizácii stredného roľníctva. Skutočnosť však bola iná.

Pôvodný návrh Slovenskej národnej rady ukázal sa nedokonalým a nejasným, čo šikovne využívala slovenská buržoázia skoncentrovaná okolo Demokratickej strany na to, aby zachraňovala cudzích veľkostatkárov a domácich zradcov pred konfiškáciou ich veľkých latifundií. Preto komunistická strana a jej verný pomocník, komunistická tlač (vtedy zastúpená ešte iba Pravdou), vyvinuli veľkú politickú kampaň za účelom novelizácie pôvodného nariadenia Slovenskej národnej rady. Doplnky k pôvodnému nariadeniu č. 4/45 Zb. n. SNR boli Slovenskou národnou radou prijaté 23. VIII. 1945.

Novelizácia nariadenia týkala sa jednak otázok súvisiacich s konfiškáciou, jednak otázok súvisiacich s rozdeľovaním. Podľa doplnkov nariadenia mali sa konfiškovať nielen nehnuteľnosti, zariadenia a inventár, ale aj poľnohospodárske zásoby, peňažná hotovosť, pohľadávky, cenné papiere, obytné domy a iné budovy. To sa

vzťahovalo nielen na osoby fyzické, ale aj právnické, na účastinárske a iné spoločnosti. Novelizáciou nariadenia zvyšoval sa aj prídel konfiškovanej pôdy na 15 hektárov, pri vnútornej kolonizácii až do 20 hektárov a u navrátilcov dokonca až do 50 hektárov. Pri vnútornej kolonizácii, v ktorej išlo nielen o konfiškáciu pôdy, ale aj o obsadenie pôdy, ktorú pred hnevom ľudu opustili cudzí veľkostatkári, prednostné právo v prideľovacom pokračovaní dostali roľníci a bezzemkovia z chudobných hornatých krajov, ako aj zaslúžilí odbojári zo Slovenského národného povstania.

Táto novelizácia znamenala už veľký krok vpred pri upevňovaní zväzku robotníckej triedy s pracujúcim roľníctvom, lebo dávala možnosť aj strednému roľníkovi upevniť svoje pozície na úkor nepriateľov a zradcov národa.

Uvedená novelizácia nariadenia č. 4/45 Zb. n. SNR však stále ešte nepostačovala. Cudzí veľkostatkári i zradcovia národa zásluhou Demokratickej strany a úradov, ktoré táto strana ovládala (najmä Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy) získavali falošné svedectvá o československej štátnej príslušnosti a protifašistickej činnosti za účelom toho, aby ich nariadenie Slovenskej národnej rady nepostihlo a aby si zachovali svoje veľkostatky. Z tejto príčiny bolo treba toto nariadenie ďalej novelizovať.

Komunistická strana zohrala pri ďalšej novelizácii rozhodujúcu úlohu. Roľnícka nedeľa, ktorá začala vychádzať 7. IV. 1946, hneď vo svojom prvom čísle žiadala bezodkladnú konfiškáciu pôdohospodárskeho majetku: 1. všetkých Nemcov, bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť; 2. všetkých Maďarov s výmerou nad 50 hektárov, bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť; 3. tých účastinárskych a iných spoločností, v ktorých mali kapitálovú účasť Nemci alebo Maďari akejkoľvek štátnej príslušnosti (táto požiadavka sa netýkala tých Nemcov a Maďarov, ktorí sa aktívne zúčastnili protifašistického boja); 4. všetkých zradcov a nepriateľov národa bez ohľadu na to, akej sú národnosti a štátnej príslušnosti a 5. tých účastinárskych a iných spoločností, ktorých správa slúžila nepriateľskému vedeniu vojny alebo iným fašistickým cieľom. Veľmi dôležitou požiadavkou bolo aj to, aby rozhodovanie o konfiškácii prešlo z rúk úradníctva do rúk ľudových orgánov, t. j. národných výborov. Boj o túto novelizáciu skončil sa víťazne v máji 1946.

Podľa nových doplnkov mala byť konfiškovaná s okamžitou platnosťou a bez náhrady pre účely pozemkovej reformy pôda na území Slovenska, ktorá bola vo vlastníctve osôb nemeckej a maďarskej národnosti, ako aj zradcov a nepriateľov národa bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť. Okrem toho o konfiškovaní veľkostatkov mali rozhodovať zástupcovia ľudu a nie úradníci Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktorí pozemkovú reformu hatili, ako sa len dalo. (Kvetkovské povereníctvo svojvoľne zrušilo nariadenie o roľníckych komisiách zo zákona č. 4/45 Zb. n. SNR ešte roku 1945). Novinkou bolo aj to, že vdovám a sirotám po bojovníkoch v národnooslobodzovacom zápase, ako aj invalidom sa pôda prideľovala bezplatne.

Z uvedeného vidieť, že boj o formuláciu nariadenia v prvej etape pozemkovej reformy bol tvrdý, ťažký a zdĺhavý. Ak bol však boj o formuláciu takýto, tak boj o uskutočnenie tohto nariadenia bol ešte úpornejší. Demokratická strana mala odvahu hatiť parceláciu aj takých veľkostatkov, ktoré vlastnili za tzv. slovenského štátu fašisti, ako napr. Danihel, Polyák, Tuka, Faláth, Pružinský a pod. Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktoré bolo v rukách Demokratickej strany, hatilo konfiškáciu, aby nemeckí baróni a maďarskí grófi mali čas na zháňanie dokumentov o „slovenskej“ národnosti a ilegálnej činnosti.

Komunistická tlač vtedy neustále signalizovala, že sa na mnohých miestach Slovenska konfiškácia a pridel pôdy neuskutočňuje dost energicky a miestami že sa vôbec neuskutočňuje. V mnohých článkoch, ako napr. *Kto hatí parceláciu v Čeklisi* (3. VII. 1945), *Kedy bude pozemková reforma v Novom Meste nad Váhom?* (8. VII. 1945), *Slimačia pozemková reforma* (28. VII. 1945), *Kto hatí pozemkovú reformu* (29. VII. 1945) a pod. (ide o Pravdu) prstom ukazovala na tých, čo obhajovali veľkostatkárov a chceli, aby títo aj naďalej vykorisťovali a zbadačovali našich roľníkov. Komunistická tlač úspešne odhaľovala snahy Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktoré sa pokúšalo odňať roľníckym komisiám právo konečného rozhodovania o prideloch konfiškovanej pôdy a vpašovať do roľníckych komisií veľkostatkárov a kulakov. Komunistická tlač odhaľovala aj také machinácie Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktorými sa zdržiavala konfiškácia grófskych majetkov Andrásyho, Forgáča, Leonhardyho a iných, aby si mohli obstarat potvrdenia o švajčiarskom, americkom a belgickom štátnom občianstve.

Veľký význam pre urýchlenie pozemkovej reformy mala celoslovenská konferencia KSS konaná 11. a 12. augusta 1945 v Žiline. Na tejto konferencii s. Široký ostro kritizoval Demokratickú stranu a kvetkovské Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy za to, že pri uskutočňovaní pozemkovej reformy robili zbytočné prieťahy a uplatňovali prot ľudové, byrokratické, ba priamo reakčné tendencie pri konfiškácii a parcelácii pôdy zradcov a nepriateľov národa. Súdruh Gottwald upozornil na tejto konferencii na to, že treba upevniť a rozšíriť národnú jednotu a zväzok robotníkov s pracujúcim roľníctvom ako dôležité podmienky pre úspešné dovŕšenie národnej a demokratickej revolúcie.

Celoslovenská konferencia KSS v Žiline vytýčila úlohu „... dôsledne uskutočniť a dovŕšiť pozemkovú reformu v duchu národnej a demokratickej revolúcie, t. j. podľa zásady pôdu do rúk tým, ktorí na nej pracujú...“⁸ Táto smernica žilinskej konferencie nenechala nikoho na pochybách o tom, že komunistická strana v boji za uskutočnenie pozemkovej reformy neostane na pol ceste a neuspokojí sa iba s konfiškáciou pôdy nepriateľov a zradcov, ale rozvinie boj za konfiškáciu pôdy všetkých veľkostatkárov a dovedie národnú a demokratickú revolúciu do konca.

Túto líniu komunistickej strany si osvojil aj celoslovenský roľnícky sjazd konaný 26. a 27. augusta 1945 vo Zvolene. Tento roľnícky sjazd sa stal významným článkom pri upevňovaní zväzku robotníkov a roľníkov. Roľníci sa na tomto sjazde osvedčili, že vítajú akciu poštátnenia veľkého priemyslu a bánk, pretože videli v nej zlepšenie aj svojho postavenia. Súčasne vyslovili požiadavku, aby prostredníctvom Slovenskej národnej rady boli pribratí do komisie pre poštátnenie bánk a priemyslu a že v záujme roľníkov by bolo treba poštátniť aj priemysel poľnohospodárskych strojov a v záujme lesného hospodárstva veľký drevársky priemysel. Ďalej, aby sa roľnícka politika neuskutočňovala bez roľníkov, pretože túto zásadu neustále porušovalo Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy.

Význam tohto sjazdu podčiarkuje skutočnosť, že v požiadavkách na pôdu išiel ďalej ako nariadenie SNR č. 4/45 Zb. n. SNR. Žiadal konfiškáciu maďarských cirkevných veľkostatkov, najmä arcibiskupstva ostrihomskeho, ktoré vlastnilo 40 000 hektárov úrodnej pôdy.

Slovenské roľníctvo v boji o svoje požiadavky neostalo osamotené. Mohlo sa

⁸ Rezolúcia celoslovenskej konferencie KSS v Žiline z 11. a 12. augusta 1945 — 3. bod.

opriet o robotnícku triedu a cez ňu aj o naše ľudové orgány moci — národné výbory. Svedectvom toho bol aj celoslovenský sjazd národných výborov, ktorý sa konal koncom augusta 1945 a na ktorom bol vysoko ocenený veľký štátny, národný i sociálny význam nariadenia Slovenskej národnej rady o prvej etape pozemkovej reformy a súhlas s požiadavkami roľníctva. „Sjazd sa stotožňuje — píše sa v sjazdovej deklarácii — s požiadavkami, vytýčenými na prvom slobodnom snemovaní slovenských roľníkov 27. VIII. 1945 vo Zvolene a zaväzuje sa všemožne prispievať k dôslednému, rýchlemu uskutočneniu pozemkovej reformy v duchu našej národnej a demokratickej revolúcie: Pôdu do rúk tých, čo na nej pracujú.“⁹

Netreba ani zdôrazňovať, že iniciátorkou týchto snemovaní bola komunistická strana.

Aj keď rozhodujúci zápas o uskutočnenie prvej etapy pozemkovej reformy bol zohraný v rokoch 1945 a 1946 (do 30. XII. 1945 bolo skonfiškované okolo 150 000 hektárov pôdy, do 30. XII. 1946 okolo 570 000 hektárov pôdy), bola táto úplne dovŕšená až po víťazstve pracujúcich nad reakciou vo Februári 1948. Celé tri roky bola pozemková reforma vytrvalo hatená reakciou sústredenou v Demokratickej strane a kvetkovským Povereníctvom pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Do 30. júna 1948 bolo skonfiškované podľa nariadenia č. 4/45 Zb. n. SNR 595 221 hektárov všetkej pôdy, z toho 295 221 hektárov ornej pôdy a 300 000 hektárov lesnej pôdy. Okrem toho bolo skonfiškované 53 liehovarov, 11 mlynov, 4 tehelne, 3 mliekárne, 30 píl a 416 kaštieľov.

V drobnom prídele dostalo poľnohospodársku pôdu 75 888 prídelcov o celkovej výmere 154 445 hektárov. Zvyšok ornej pôdy dostali štátne majetky (12 412 ha), obce, okresy, družstvá a iné ustanovizne. Z lesnej pôdy 279 920 hektárov bolo pridelené štátnym lesom a majetkom, zvyšok obciam (8139 ha), lesným družstvám (11 992 ha) a jednotlivcom (19 ha).¹⁰

Prídeľovanie pôdy vykonávali za súčinnosti Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy miestne a okresné roľnícke komisie. Táto prvá fáza pozemkovej reformy bola svedectvom sily zväzku robotníkov a roľníkov, v ktorej roľníci dokázali, že si svoje veci za pomoci komunistickej strany vedia riešiť v duchu ľudovodemokratických zásad. Bola nástrojom triedneho boja a roľníci sa učili v nej politicky myslieť. Keď išlo o to, komu dať pôdu, stavali sa proti „dobrým a vážnym gazdom“ (kulakom). Heslo Dedina jedna rodina, ktoré obhajovala agrárna buržoázia a ktoré zostalo v myslení roľníkov ako spomienka na kapitalistickú republiku a politiku veľkostatkárov, stratilo svoju silu. Diferenciácia na vidieku sa prehľbovala. Upevnili sa pozície drobných a stredných roľníkov.

Prvá etapa pozemkovej reformy, hoci mala svoju kvalitu nacionálnu, predsa mala aj charakter demokratický, pretože konfiškáciou bolo postihnuté 23 % všetkých veľkostatkárov na Slovensku (1300 statkárov). A okrem toho, že bola zlikvidovaná temer jedna štvrtina veľkostatkárov, treba vidieť aj tú skutočnosť, že prechodom rozsiahlej výmery pôdy, najmä lesnej z rúk vykorisťovateľov do rúk štátu posilnil sa aj socialistický (štátno-všefudový) sektor, čo ďalej upevnilo pozície ľudovodemokratického štátu.

⁹ Deklarácia celoslovenského sjazdu národných výborov, august 1945.

¹⁰ Údaje vzaté zo zprávy Sboru povereníkov uverejnenej vo „Výstavbe Slovenska“, roč. IV. (1949) č. 1.

Program roľníckej politiky v podmienkach ľudovej demokracie nebol komunistickou stranou nikdy obmedzovaný len na konfiškáciu a parceláciu pôdy zradcov a nepriateľov národa. No roku 1945 a v prvej polovici roku 1946 bola táto otázka programu stredobodom pozornosti komunistickej strany. Tým však pozemková reforma nebola skončená. Pred komunistickou stranou stála úloha ďalej stupňovať požiadavky demokratickej revolúcie v zmysle hesla: Pôdu tým, čo na nej pracujú. Ak sa mal zväzok robotníkov a roľníkov ďalej upevňovať, musela komunistická strana vyjsť v ústrety naliehavej žiadosti veľkej masy bezzemkov a drobných roľníkov po pôde. Bolo treba prejsť do ďalšieho stupňa v oslobodzovaní nášho roľníctva od vykorisťovateľov, pokračovať v likvidovaní zvyškov feudalizmu a obmedzovaní kapitalistických výrobných vzťahov v poľnohospodárstve.

Komunistická Pravda vtedy napísala: „V poslednom čase prichádzajú zo všetkých krajov Slovenska zprávy, že roľníctvo volá po ďalšej pozemkovej reforme a dožaduje sa toho, aby sa siahlo aj na ostatné veľkostatky. Zvlášť roľnícki delegáti na našich konferenciách (na oblastných konferenciách KSS — pozn. K. S.) — a tých bola veľká väčšina — energicky tlmočili volanie roľníckeho ľudu po spravodlivom rozdelení pôdy“.¹¹ Tento tlak roľníckych más „zdola“ podporila komunistická strana bojom za uskutočnenie ďalšej etapy pozemkovej reformy. Vôľa ľudu stala sa pre komunistickú stranu zákonom.

Súčasťou a obsahom programu komunistickej strany v roľníckej otázke v ďalšej druhej etape pozemkovej reformy bolo šesť roľníckych zákonov, ktoré Ministerstvo pôdohospodárstva zverejnilo k 28. októbru 1946. Išlo o tieto roľnícke zákony:

1. uskutočnenie revízie prvej pozemkovej reformy;
2. pomoc roľníkom pri uskutočňovaní poľnohospodárskeho výrobného plánu;
3. zaknihovanie prídelov z parcelácie;
4. zamedzenie drobenia poľnohospodárskej pôdy;
5. zľudovenie poľovníctva;
6. skomasovanie poľnohospodárskej pôdy.

Na vypracovaní týchto roľníckych zákonov zúčastňovali sa sami roľníci, čím sa presvedčivo ukázalo, že v našej ľudovej demokracii si zákony dáva ľud. Z iniciatívy komunistickej strany a za organizácie národných výborov českí a slovenskí roľníci združení do jednotných zväzov dávali k zákonom svoje pripomienky. Svedčí o tom skutočnosť, že Ministerstvo pôdohospodárstva dostalo z vyše 5000 obcí v republike rezolúcie, v ktorých roľníci zo všetkých politických strán i nestraničí vyjadrovali s nimi súhlas.

1. REVÍZIA PRVEJ POZEMKOVEJ REFORMY AKO DÔLEŽITÝ KROK PRI ROZVÍJANÍ NÁRODNEJ A DEMOKRATICKEJ REVOLÚCIE

Uskutočniť revíziu prvej pozemkovej reformy bolo nevyhnutné najmä preto, aby boli odčinené krivdy, ktoré spáchala na našom roľníctve buržoázia s agrárnou stranou za predmníchovskej republiky pri uskutočňovaní pozemkovej reformy roku 1919.

¹¹ Pravda z 24. V. 1945, č. 75.

Po prvej svetovej vojne rozvinulo sa v mnohých štátoch Európy silné hnutie za uskutočnenie pozemkovej reformy, za konfiškáciu šľachtických latifundií, najmä pokiaľ boli v držbe inonárodnej šľachty. Pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v Rusku a tam uskutočnenej nacionalizácie pôdy uskutočnili radikálnu pozemkovú reformu v baltických štátoch: Litve, Lotyšsku a Estónsku. Podobne boli uskutočnené pozemkové reformy v 21 európskych štátoch. Len Francúzsko, Švajčiarsko, Belgicko a Holandsko ju neuskutočnili.

V Československu bola tiež uskutočnená pozemková reforma a postihla najmä maďarskú, nemeckú a inú šľachtu. Nacionálnu kvalitu tejto pozemkovej reformy možno vysvetliť tým, že prvá svetová vojna a Veľká októbrová socialistická revolúcia priniesli vo vývine národov dôležitý poznatok — právo národov na sebaurčenie. Táto túžba národov po sebaurčení mala prirodzene vplyv na rozvoj hospodárskych vzťahov a stala sa príčinou revolučného prelomu do pozemkového vlastníctva národne cudzej šľachty. Pritom však nemožno zabúdať na hlavnú príčinu tohto prelomu — na rozpor medzi malým počtom feudálov s nevidane vysokou výmerou pôdy na jednej strane a veľkým počtom drobných a stredných roľníckych hospodárstiev často nesebestačných a masou poľnohospodárskych robotníkov na strane druhej.

Po skončení prvej svetovej vojny pracujúce roľníctvo túžobne čakalo na pôdu. No sociálna demokracia nádeje roľníctva úplne sklamala. Nepustila sa do boja za pozemkovú reformu, hoci mala na to všetky možnosti, ale zradila záujmy robotníkov a roľníkov, nechala iniciatívu pri uskutočňovaní pozemkovej reformy buržoázii a vstúpila s ňou do koalície. Je pochopiteľné, že agrárna buržoázia uskutočňovala pozemkovú reformu tak, aby nepoškodila majiteľov veľkých latifundií a získala si na svoju stranu veľkostatkárov.

Hoci v prvej pozemkovej reforme roku 1919 boli zabraté všetky poľnohospodárske majetky, ktoré mali viac ako 150 hektárov ornej alebo 250 hektárov všetkej pôdy, do rúk roľníkov sa dostalo veľmi málo pôdy. Svedčia o tom tieto skutočnosti: zo 4,1 miliónov hektárov zabratej pôdy (v celej ČSR) dostali pôvodní majitelia — veľkostatkári 2,3 miliónov hektárov (56 %), ďalej dostalo 4338 statkárov 1 milión hektárov pôdy ako tzv. zvyškové majetky a napokon 635 000 malých a stredných roľníkov dostalo 0,8 milióna hektárov pôdy (19 %). Pritom treba poznamenať, že malí a strední roľníci dostali najhoršie pozemky s najmenšou výrobnou produktivitou.

Agrárna strana, ktorá pozemkovú reformu uskutočňovala dlhými prietahmi a obratným kľučkovaním, zapríčinila, že práve majetok cudzej šľachty nebol rozparcelovaný. Z pôvodných majiteľov dostali pôdu napr. knieža Ján Schwancenberg a to 65 000 hektárov, F. J. Lichtenstein 14 666 hektárov, Karol Buquoi 13 500 hektárov atď. Po viac ako 6000 hektárov dostali napr. princ Ruprecht, Hugo Sam-Reiferscheid, A. Magnis, Mannfred Colloredo et San Salvatore, Trauttmansdorf, Weikhard Colloredo Mansfeld, Haugwitz a pod. Dohromady len 20 cudzích šľachtických rodov dostalo viac ako 120 000 hektárov pôdy.

Na Slovensku bolo vzaté do záboru 1 407 124 hektárov pôdy, z toho 504 120 hektárov poľnohospodárskej pôdy. Veľkostatkárom bolo vrátené 472 595 hektárov (33,6 %). Zvyškových majetkov bolo vytvorených 564 (v celej ČSR okolo 2000) a zvyškovým statkárom bolo pridelené 358 000 hektárov (25,4 %). V zábere ostalo 248 529 hektárov (17,7 %) pôdy, ktorá mala byť podľa § 20 prídelového zákona rezervovaná pre historické pamiatky a prírodné krásy. Dostali ju však statkári a iní vykorisťovatelia. Malí a strední roľníci dostali 328 000 hektárov (23,3 %).

O tom, ako boli malí a strední roľníci oklamaní v prvej pozemkovej reforme v predmníchovskej republike, hovoria stovky a tisícky príkladov. Tak napr. v obci Degeš (Nové Zámky) 38 bohatých rodín dostalo 2457 k. j. pôdy (priemerne po 64 k. j.). Medzi nimi boli aj zvyškoví statkári. Pritom 214 rodín drobných a stredných roľníkov dostalo 446 k. j. pôdy (t. j. asi po 2 k. j.). Alebo napr. táto skutočnosť: drobní a strední roľníci pri prvej pozemkovej reforme platili za hektár pridelenéj pôdy 8000—12 000 kčs, zatiaľ čo veľkostatkárom a ostrihomskému arcibiskupstvu štát počítal za hektár 200 — 800 kčs. Najlepšiu pôdu na južnom Slovensku dostali veľkostatkári a zvyškoví statkári (ktorí sa skladali z bankárov, továrníkov, majiteľov domov, hotelov, advokátov a rôznych špekulantov). Veľké výmery pôdy dostali napr. Ďurčanský (jeho syn za tzv. slovenského štátu bol ministrom), Gallo (Tukov zástupca), Gažík (minister za tzv. slovenského štátu) a pod.

Aby agrárna strana na Slovensku mohla túto hanebnosť ospravedlniť, vymyslela si teóriu o tom, že veľkostatkári a zvyškoví statkári budú na južnom pohraničí oporou národného života, že budú vzornými hospodármi, širitelmi pokroku a že budú pomáhať drobným pridelencom osivom, traktormi, odbornými radami a pod.

Pozemková reforma, ktorá je v demokratickej revolúcii jedným z najdôležitejších prostriedkov pri vytváraní a uskutočňovaní zväzku robotníkov a roľníkov proti kapitalistom a veľkostatkárom, stala sa taktó vinou sociálnej demokracie a jej pravičiarskych vodcov prostriedkom znovuoobnovenia závislosti roľníctva na buržoázii. Tým sa len potvrdilo, že sociálna demokracia nemala záujem na vytvorení zväzku robotníkov a roľníkov, a to preto, lebo nemyslela vážne na revolúciu. To bola tiež jedna z príčin porážky nášho proletariátu po prvej svetovej vojne, keď sa rozhodovalo o tom, či náš štát ovládne buržoázia alebo či sa moc dostane do rúk ľudu.

Zákon o revízii prvej pozemkovej reformy mal teda napraviť krivdy, ktoré spáchala buržoázia na našom roľníctve roku 1919. Osnova zákona bola Ministerstvom pôdohospodárstva predložená vláde v septembri 1946. Zákon bol predbežne schválený v júni 1947, ale aj po tomto schválení bol predmetom dlhých debát vo vláde a jeho uskutočnenie narážalo na tvrdošíjný odpor buržoáznych strán. S definitívnou platnosťou bol schválený až v januári 1948.

Zákon stanovil, že revízii podliehajú:

- a) zvyškové majetky s výmerou nad 50 hektárov, aj keď boli nadobudnuté kúpou,
- b) veľkostatky s výmerou nad 150 hektárov ornej alebo 250 hektárov všetkej pôdy, včítane cirkevných veľkostatkov.

Štát sa zaviazal, že vykúpi všetku pôdu s výmerou nad 150 hektárov ornej alebo 250 hektárov všetkej pôdy a v prípade, keď to bude vyžadovať „naliehavá potreba a verejné blaho“, že vykúpi pôdu aj pod túto výmeru. Zákon ďalej stanovil, že pôda bude pridelená deputátnikom, malým a stredným roľníkom, krajanom vracajúcim sa z cudziny, poľnohospodárskym výrobným družstvám a robotníkom a úradníkom ako parcely na stavbu domov, na záhrady a pod.

Na Slovensku revízia pozemkovej reformy mala prejsť dvoma fázami. V prvej fáze sa mali revidovať tzv. generálne dohody, ktoré uzavíeral štátny pozemkový úrad za predmníchovskej republiky a podľa ktorých dostávali majetky neprávom veľkostatkári a zvyškoví veľkostatkári. V druhej fáze sa mali revidovať špekulačné prevody majetkov nad 50 hektárov uskutočňované za tzv. slovenského štátu slovenskou pozemkovou reformou, podľa ktorej dostávali židovské majetky zradcovia a kolaboranti a nerozparcelované veľkostatky politicky exponovaní ľudia ako tzv.

dočasné správy. Pri tejto pozemkovej reforme dostal majetok celkom zadarmo Tuka (v Trlinku), Sivák (pri Zlatých Maravciach) a iní.

Zákon o revízii prvej pozemkovej reformy na Slovensku i pozemkovej reformy z tzv. slovenského štátu bol jeden z najdôležitejších zákonov novej roľníckej politiky v druhej etape pozemkovej reformy v podmienkach ľudovej demokracie. Uskutočnenie tohto zákona narážalo však na tvrdý odpor buržoáznych strán, čo sa vo zvýšenej miere prejavilo najmä na Slovensku. Demokratická strana sa postavila na stranu veľkostatkárov a uskutočnenie revízie vytrvalo hatila. V parlamente i na pôde Slovenskej národnej rady viedli sa búrlivé rozpravy medzi poslancami komunistickej strany a reakčných strán. Demokratická strana vyvíjala všemožné úsilie o to, aby zákon o revízii pozemkovej reformy nebol uskutočnený, alebo aspoň, aby bol zmenený vo formuláciách v prospech veľkostatkárov. Pritom sa roľníkom bála povedať pravdu do očí a farizejsky ich klamala. „Demokratická strana — napísal orgán DS Čas — víta osnovu zákona o revízii pozemkovej reformy. Pripomienkami chceli sme len dokázať lásku k dielu (správne by malo byť — k veľkostatkárom, pozn. K. S.), ktorá káže spoločné dielo spoločným úsilím opravovať a zlepšovať.“¹² Ako však Demokratická strana dielo „opravovala“ a „zlepšovala“, bolo vidieť z týchto faktov. Keď komunistická strana v parlamente navrhovala vyvlastniť zvyškových statkárov do výmery 30 hektárov, Demokratická strana podnikala všetko možné, aby hranica bola posunutá nad 50 hektárov. Ba čo viac jej poslanci chceli veľkostatkárom ponechať lesy, rybníky a pastviny dohromady vo výmere 1 milión hektárov.

Táto politika Democratickej strany bola však krátkozraká. Demokratická strana sa čím ďalej tým viac odhaľovala ako verná služobníčka veľkostatkárov a kapitalistov a sympatie, ktoré získala demagogickými heslami vo voľbách 1946, trčila zo dňa na deň, a to tým viac, ako sa roľníci na vlastné oči presvedčovali, že ich táto buržoázna strana podvádza.

Boj o revíziu prvej pozemkovej reformy vyvrcholil na konci roku 1947 a na začiatku roku 1948. Komunistická tlač prinášala vtedy mobilizačné výzvy a články, ako napr. *2000 statkárov nesmie diktovať, Dr. Kvetko a spol. chceli darovať veľkostatkárom 1 milión hektárov lesov* (Pravda, 10. a 11. VII. 1947, č. 156 a 157) a pod., ktorými vyzývala roľníkov k nástupu proti veľkostatkárom a odhaľovala politiku buržoázie. Komunistická tlač odhaľovala tých zvyškových statkárov, ktorí zatajovali pôdu pred revíziou. Tak napr. v článku *Roľník chce na jar pracovať na svojom* (Pravda, 1. II. 1948) žiadala uskutočniť urýchlenú parceláciu zvyškových statkov u statkára Fraštackého, Papánka, Slezáka, Falatha, Fábryho a iných.

Uskutočňovanie revízie prvej pozemkovej reformy začalo na Slovensku v januári 1948. Víťazný február 1948 urýchlil jej uskutočnenie, takže do 30. júna 1948 bola v podstate skončená. K tomuto dňu bolo na Slovensku skonfiškované 302 547 hektárov pôdy, z čoho bolo 113 747 hektárov pôdy ornej a 188 800 hektárov pôdy lesnej. Z veľkostatkov nad 150 hektárov bolo získané 216 913 hektárov a zo zvyškových statkov 85 634 hektárov.¹³

Uskutočnenie revízie prvej pozemkovej reformy bolo v politike komunistickej strany ďalším významným krokom pri rozvíjaní národnej a democratickej revolúcie a pri upevňovaní zväzku robotníkov a roľníkov v prvých rokoch ľudovej demokracie. Touto revíziou boli ďalej obmedzené kapitalistické vykorisťovateľské vzťahy v poľ-

¹² Čas z 13. VII. 1947, č. 158.

¹³ Pozri pozn. 10.

nohospodárstve a posilnené pozície malých a stredných roľníkov. Proces diferenciacie na dedine ďalej pokračoval v prospech spojencov robotníckej triedy.

Uskutočnením revízie prvej pozemkovej reformy dosiahla komunistická strana v roľníckej otázke veľký úspech a roľníci veľké víťazstvo nad veľkostatkármi a ich reakčnou politikou. Sila komunistickej strany pri presadzovaní tohto zákona bola v tom, že bola spojená s masami drobných a stredných roľníkov. „Na tomto mieste zdôrazňujeme — vyhlásili po prijatí tohto zákona komunistickí poslanci — že bez podpory roľníkov, bez deputácii a telegramov neboli by dali obhajovia veľkostatkárov nikdy súhlas k týmto zákonom.“¹⁴ Komunistická strana vynaložila nemalé úsilie na to, aby sa revízia pozemkovej reformy nedostala do závozu, ale aby bola úplne dokončená a skonfiškovaná pôda rozdelená medzi drobných a stredných roľníkov.

2. BOJ O USKUTOČNENIE ĎALŠÍCH PIATICH ZÁKONOV V DRUHEJ ETAPE POZEMKOVEJ REFORMY

Komunistická strana musela zväzdať každodenné tuhé zápasy nielen o to, aby bola pozemková reforma urýchlene uskutočnená, aby sa prídelové pokračovanie neprefahovalo, ale aj o to, aby roľníci dostali vlastnícke dekréty a aby sa urýchlilo zaknihovanie pridelenej pôdy. Na návrh komunistickej strany schválila preto vláda 7. V. 1947 zákon a zaknihovanie prídelov z parcelácie a dala tým novým prídelcom právnu istotu, že pôdu, ktorú dostali, im už nikto a nikdy nevezme. Týmto zákonom bolo v našej krajine fixované súkromné vlastníctvo pôdy. Zákon mal neobyčajný význam z hospodárskeho hľadiska pri úspešnom uskutočňovaní dvojročného plánu (1947—1948), lebo zvýšil záujem roľníkov o poľnohospodársku výrobu. Zo skutočnosti, že súkromné vlastníctvo pôdy bolo u nás uzákonené, vychádza aj májová ústava z roku 1948, ktorá fixuje súkromné vlastníctvo pôdy do 50 hektárov a vzorové stanovy JRD, ktoré nenarušujú súkromné vlastníctvo pôdy roľníkov vstupujúcich do JRD.

Vychádzajúc z tejto skutočnosti niektorí naši teoretikovia robia v tejto otázke záver, že pri budovaní socializmu a na prechode ku komunizmu bude treba pôdu v našej krajine poštátniť. Je známe, že v Sovietskom sväze poštátnili pôdu už v Októbrovej revolúcii, no u nás v iných historických podmienkach pôda dosiaľ poštátnená nebola a ani sa s tým pre najbližšie obdobie nepočíta. Nie preto, že by sa naša komunistická strana uchýľovala od marxisticko-leninskej cesty budovania socializmu. Ba práve naopak. Tvorivo využíva toto učenie. Lenin neraz upozorňoval na to, že voči spojencom robotníckej triedy, t. j. voči roľníkom, nemožno používať také opatrenia ako proti kapitalistom a veľkostatkárom. Kapitalistov a veľkostatkárov bolo možné vyvlastniť, pretože na základe svojho vlastníctva vykorisťovali pracujúcich. Drobní a strední roľníci však nikoho nevykorisťovali. Za kapitalizmu bojovali vo zväzku s robotníckou triedou proti kapitalistom a veľkostatkárom. S robotníckou triedou a za vedenia komunistickej strany vybojovali si právo na vlastníctvo pôdy, po ktorej túžili celé stáročia. (V SSSR neboli také silné súkromno-vlastnícke vzťahy k pôde ako u nás). Po nastolení diktatúry proletariátu sa aktívne zapojili do výstavby socializmu. Môže za takýchto okolností vziať štát roľníkom pôdu?

¹⁴ Vyhlásenie klubu poslancov KSS (uverejnené v Pravde 13. VII. 1947).

Je síce pravda, že súkromné vlastníctvo pôdy družstevných roľníkov nemožno zaradiť ani do štátneho, ani do družstevného vlastníctva. No toto vlastníctvo nijako nenarušuje našu cestu k socializmu a nie je pri výstavbe socializmu problémom.

Tí teoretikovia, ktorí tvrdia, že pri dobudovaní socializmu a na prechode ku komunizmu bude treba pôdu u nás poštátniť, sa azda domnievajú, že odovzdanie vlastníctva jednotlivcov a skupín do rúk štátu je jedinou alebo aspoň najlepšou formou znárodnenia. A to nie je správne. „V skutočnosti odovzdanie do vlastníctva štátu nie je jedinou a dokonca ani nie najlepšou formou znárodnenia, ale počiatočnou formou . . . Je nesporné, že kým existuje štát, je odovzdanie do vlastníctva štátu najpochopiteľnejšou počiatočnou formou znárodnenia. Ale štát nebude existovať na večné veku. S rozšírením sféry pôsobnosti socializmu, vo väčšine krajín sveta bude štát odumierať a v súvislosti s tým, pravda, odpadne otázka odovzdania majetku jednotlivcov a skupín do vlastníctva štátu . . .“¹⁵

Robiť teda konečný záver v tejto otázke už dnes, je prinajmenej prenáhlenosť. No už dnes možno povedať, že poštátnenie pôdy by bolo nesprávnym a nebezpečným krokom vo vývine našej ľudovej demokracie. Mohlo by to vážne narušiť jej základ — zväzok robotníkov a roľníkov.

Ďalším dôležitým zákonom, ktorý prebojovávala komunistická strana v priebehu druhej etapy pozemkovej reformy v podmienkach ľudovej demokracie, bol zákon o pomoci roľníkom pri uskutočňovaní poľnohospodárskeho plánu. Komunistická strana pri presadzovaní tohto zákona vychádzala z poznania, že pri budovaní ľudovodemokratického zriadenia je nevyhnutné upevňovať nielen politický, ale aj ekonomický zväzok robotníkov a roľníkov.

Podľa tohto zákona dávala sa národným výborom a jednotným roľníckym sväzom možnosť mobilizovať všetky vecné i osobné prostriedky, napr. traktory, na pomoc roľníkom pri uskutočňovaní poľnohospodárskych prác. Podľa tohto zákona bolo uložené strojovým staniciam, štátnym majetkom a vojenskej správe v prípade potreby poskytnúť pomoc roľníkom pri riadnom obrobení pôdy a pri žatve. Uskutočňovaním zákona o pomoci roľníkom pri uskutočňovaní poľnohospodárskeho plánu (v rámci dvojročnice) sledovala komunistická strana upevňovanie výrobného zväzku mesta a dediny. Upevňovanie ekonomického zväzku a jeho hlavnej formy — výrobného zväzku bolo ďalším prínosom v politike komunistickej strany na upevnenie našej ľudovodemokratickej krajiny pred Februárom 1948.

Uskutočňovanie parcelácie veľkostatkárskej pôdy nemalo iba kladnú stránku pre vývin našej ľudovej demokracie, ale aj zápornú. Vytváraním sa značného množstva malovýrobcov v poľnohospodárskej výrobe klesala jeho produktivita. Aj odpredajom a dedením pôdy u mnohohodných rodín vznikalo nebezpečenstvo, že vznikne veľké množstvo trpasličích majetkov s nízkou výrobnou kapacitou. Preto komunistická strana bojovala za uzákonenie zásady, aby poľnohospodárske majetky nebolo možné deliť pod výmeru 5 hektárov v repárskej, 8 hektárov v obilnárskej, 10 hektárov v zemiakárskej a 15 hektárov v krmovinárskej oblasti.

Zákon o zamedzení drobenia poľnohospodárskej pôdy mal vstúpiť v platnosť roku 1950. Tento zákon bol významný pre upevnenie hospodárskych pozícií stredného roľníctva, lebo upevňoval jeho postavenie a zamedzoval jeho diferenciáciu. Štal sa súčasne prostriedkom pre upevnenie zväzku robotníkov a roľníkov.

Pri budovaní základov nového ľudovodemokratického zriadenia nebolo možné

¹⁵ J. V. Stalin, *Ekonomické problémy socializmu v SSSR* — XIX. sjazd KSSS, slov. vyd., str. 63.

obísť ani poľovníctvo, ktoré až do roku 1948 bolo výsadou vykorisťovateľských tried. Osnova zákona o zľudovení poľovníctva bola zverejnená už v apríli 1947, no zákon prijala vláda až v decembri 1947. Bol to najdemokratickejší zákon, aký bol u nás kedykoľvek v tejto otázke prijatý. Rušili sa ním posledné zvyšky starých šľachtických výsad a padali s ním posledné spomienky na dobu roboty a bezprávia roľníctva. Preto aj zľudovenie poľovníctva, ktoré vybojovala komunistická strana, bolo dôležitým krokom v politike zväzku robotníkov a roľníkov v podmienkach ľudovej demokracie.

Napokon komunistická strana v druhej etape pozemkovej reformy vybojovala zákon o komasácii poľnohospodárskej pôdy. Komunistická strana, aj keď mala vo svojom programe parceláciu veľkostatkárskej pôdy, nikdy nezabúdala na to, aby pri rozdelení veľkých majetkov neklesla výrobná produktivita poľnohospodárstva. Komunistická strana pri riešení tejto otázky súčasne so zákonom o zamedzení drobenia poľnohospodárskej pôdy vyvinula úsilie o uskutočnenie komasácie (scelenia) pôdy. Komunistickej strane už pred Februárom 1948 bolo jasné, že komasácia môže vytvoriť dobré predpoklady pre budúce združstevňovanie poľnohospodárskej výroby.

Návrh tohto zákona, hoci bol zverejnený v júli 1947, nebol vládou až do Februára 1948 schválený. Uskutočnenie tohto zákona bolo vynútené zvláštnym vývinom roľníctva na území našej krajiny. Rozmach priemyslu, ktorý nastal v západnej Európe i v Českých zemiach v XIX. stor., na Slovensku sa oneskoril. V iných častiach Európy vznikali veľké pracovné príležitosti v priemysle, no slovenskí roľníci boli nútení ísť za prácou do cudziny alebo zdedenú pôdu ďalej deliť a drobiť. Preto na Slovensku bolo normálnym zjavom, že hektárový majetok bol rozkúskovaný aj na sto parciel.

Komasáciou mali sa vytvoriť predpoklady pre vznik väčších, sebestačnejších majetkov, na ktorých by bolo možné použiť aj moderné stroje. Na Slovensku bolo k roku 1947 3554 katastrálnych území o výmere 4 896 563 hektárov s počtom 11 a pol milióna parciel. Na jeden poľnohospodársky majetok pripadlo až 25 parciel.¹⁶ Komasáciou sa počítalo získať akolo 15 % plochy pôdy viac pre výrobnú činnosť, ušetriť 10—20 % ručnej práce, 20—25 % práce záprahovej; lepšie využiť stroje, ušetriť osivo, zvýšiť výnosnosť z pôdy a pod. Podľa zákna štát mal hradiť 25—50 % všetkých výloh pri uskutočňovaní komasácie.

Komunistická strana tým, že viedla v parlamente, Slovenskej národnej rade, vo vláde a v Sbere povereníkov zápas o uskutočnenie uvedených päť zákonov, viedla zápas nielen o spravodlivú úpravu pozemkového vlastníctva, ale aj o upevnenie zväzku robotníkov a roľníkov a o nové zásady ľudovodemokratického štátu.

3. HRADECKÝ PROGRAM A JEHO DOPLNOK PRE SLOVENSKO

4. apríla 1947 vyhlásil v Hradci Králové minister pôdohospodárstva súdruh Ďuriš tzv. hradecký program, ktorým bola zahájená tretia etapa pozemkovej reformy v podmienkach ľudovej demokracie. Hradecký program bol vyhlásený v čase, keď bolo v podstate skončené osídľovanie nášho pohraničia českými a slovenskými roľníkmi a keď sa s reakciou zvädzal tuhý boj o uskutočnenie revízie prevej pozemkovej reformy. Hradecký program, v ktorom išlo o ďalšiu úpravu pozemkového vlast-

¹⁶ Údaje podľa Výstavby Slovenska, jún 1947, č. 6.

níctva, bol dokladom stupňovaného nástupu robotníkov a roľníkov pod vedením komunistickej strany proti kapitalistom a veľkostatkárom. Hradeckým programom sa ďalej rozvíjala naša revolúcia a upevňoval bratský zväzok robotníkov a roľníkov.

Iniciátorkou tohto programu bola komunistická strana, ktorá mobilizovala robotníkov a roľníkov do ďalšieho nástupu a ktorá sa usilovala o to, aby v jubilejnom roku 1948 bol definitívne dokončený stáročný boj roľníckeho ľudu proti šľachte, feudálom a proti veľkým pozemkovým vlastníkom podľa starej roľníckej zásady: pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú. Hradeckým programom sa dovŕšovala naša demokratická revolúcia.

Súčasťou a obsahom tohto roľníckeho programu bolo niekoľko ďalších zákonov, ktoré mala vláda na návrh Národného frontu prerokovať. Išlo o tieto zákony:

1. nová pozemková reforma,
2. jednotná roľnícka daň,
3. roľnícky úver,
4. roľnícke poistenie,
5. roľnícke organizácie.

Najdôležitejšou časťou hradeckého programu bol zákon o novej pozemkovej reforme. Revolučným spôsobom zasahoval do vlastníckych vzťahov vykorisťovateľských tried v našej ľudovodemokratickej krajine. Veľkostatkári s výmerou pôdy nad 50 hektárov ako najsilnejšia opora kapitalistických výrobných vzťahov v poľnohospodárstve a zvyškov feudalizmu na našej dedine, mali byť podľa tohto zákona vyvlastnení a ich majetky rozparcelované.

Osnova zákona bola predložená vláde 17. X. 1947 a k schváleniu došlo v januári 1948. No k uskutočneniu tohto zákona do februára 1948 nedošlo. Zákon o novej pozemkovej reforme stanovil, že ľudovodemokratický štát určuje najvyššiu prípustnú výmeru pôdy výkonných roľníkov do 50 hektárov s tým, že zvyšok tejto pôdy vykúpi za náhradu a že vykúpi všetku pôdu za náhradu bez ohľadu na výmeru, ak na nej vlastníci trvale nepracujú. Štát sa zaviazal, že vykúpenú pôdu bude vyplácať vo výške priemernej všeobecnej ceny za posledných desať rokov so zrážkou 20 %.

Zákon ďalej stanovil, že skonfiškovaná pôda sa má rozparcelovať a prideliť: 1. maloroľníkom na doplnenie ich nesebestačných majetkov; 2. drobným nájomcom, najmä ak skonfiškovanú pôdu obrábali; 3. poľnohospodárskym robotníkom a iným osobám na utvorenie dostatočne veľkých roľníckych majetkov; 4. drobným a stredným roľníkom, ktorým vyvlastnili pôdu na výstavbu ciest a iných objektov verejného záujmu alebo ktorí stratili pôdu exekučným predajom v čase hospodárskej krízy; 5. robotníkom a zamestnancom do výmery 0,5 hektára a 6. obciam, okresom, verejným korporáciám, roľníckym a výrobným družstvám pre verejné účely.

Podľa zákona o novej pozemkovej reforme, ktorý bol na Slovensku prijatý SNR pod č. 46/48 Zb. n. SNR, malo sa konfiškáciou veľkostatkárskych majetkov nad 50 hektárov alebo majetkov, na ktorých majitelia nepracovali, získať asi 300 000 hektárov pôdy.

Neoddeliteľnou súčasťou novej pozemkovej reformy bola aj požiadavka konfiškácie majetku ostrihomskeho arcibiskupstva, ktorú vyslovili slovenskí roľníci na roľníckych zhromaždeniach v Novom Meste nad Váhom (apríl 1947) a v Trenčíne (jún 1947). Na týchto zhromaždeniach súdruh Ďuriš vysvetlil roľníkom hradecký program, ktorí si roľníci hneď osvojili, ba navyiac, žiadali, aby do neho bol pojatý doplnok pre Slovensko o konfiškácii majetku ostrihomskeho arcibiskupstva a jeho parcelácii v prospech drobných a stredných roľníkov. Išlo konkrétne o kon-

tíškáciu 40 000 hektárov maďarských cirkevných majetkov, najmä benefícia ostrihomského arcibiskupstva.

Pri skúmaní zákona o novej pozemkovej reforme nemožno obísť zvláštne ustanovenie, podľa ktorého všetka pôda, ktorá bola skúpená od roľníkov na špekuláciu a na ktorej vlastníci nepracovali, mala byť tiež vyvlastnená za všeobecnú cenu a pridelená roľníkom.

Nová pozemková reforma mala svoj význam najmä v tom, že bola dôležitým krokom k dovŕšeniu parcelácie veľkostatkárskej pôdy v duchu zásad ľudovej demokracie — t. j. vo zmysle hesla Pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú.

Aby po tomto vpravde historickom usporiadaní pozemkového vlastníctva pôdy mohli naši roľníci spokojne žiť na svojej pôde, vyvinula komunistická strana veľké úsilie o to, aby v pripravovanej ústave bolo zaistené vlastníctvo pôdy do 50 hektárov.

Nová pozemková reforma znamenala úplné likvidovanie veľkostatkárskeho vlastníctva pôdy a tým aj posledných zvyškov feudalizmu (najmä pokiaľ išlo o cirkevné veľkostatky) na Slovensku. No súčasne znamenala posilnenie pozícií drobného a stredného roľníctva na úkor veľkostatkárov, čím sa ďalej obmedzili kapitalistické vykorisťovateľské vzťahy na vidieku. A tou mierou, akou slabli pozície kapitalizmu na vidieku, rástli a upevňovali sa pozície drobných a stredných roľníkov a silnel zväzok robotníckej triedy s roľníctvom. Tou mierou sa tiež upevňovali pozície našej ľudovodemokratickej krajiny. Pritom nemožno obísť aj tú skutočnosť, že na úkor kapitalistického sektora nesilnel iba sektor malovýrobný, ale aj sektor socialistický, a to tak štátny, ako aj družstevný. To, že z konfiškovanej pôdy dostávali prídely nielen drobní a strední roľníci, ale aj štát (najmä lesy) a rôzne družstvá, je svedectvom toho, že pozemková reforma uskutočňovaná ľudovodemokratickým štátom, prerastala rámec agrárnej, demokratickej revolúcie.

4. BOJ KOMUNISTICKEJ STRANY ZA USKUTOČNENIE ĎALŠÍCH ZÁKONOV V TRETEJ ETAPE POZEMKOVEJ REFORMY

Kapitalistická predmníchovská republika vyčerpala a zbedačila našich roľníkov po každej stránke, i po finančnej. Fašistická okupácia a druhá svetová vojna ťažké postavenie drobných a stredných roľníkov ešte viac zhoršili. Za predmníchovskej ČSR trpelo drobné a stredné roľníctvo na nedostatok vlastných investičných prostriedkov. Tento nedostatok mohol byť nahradený vhodným úverom. Ale banková úžera, vysoký úrok a tvrdé úrokové podmienky nepomohli roľníkom, ale naopak, urobili z nich doživotných otrokov finančného kapitálu.

Roľníctvo sa živelným spôsobom pokúšalo riešiť túto otázku, a to nahradzovaním úveru vlastnou tvorbou kapitálu (na úkor rozvíjania výroby a životnej úrovne). To však viedlo roľníkov k stagnácii, poľnohospodárska výroba zaostávala za priemyslovou výrobou a tým sa prehľboval rozpor medzi mestom a dedinou. Dedina sa zadlžovala. Nebude veci na škodu pripomenúť si niektoré skutočnosti.

Dlžoby roľníkov za prvej republiky na 1 hektár boli v priemere: v Čechách 2607 Kčs; na Morave 2604 Kčs a na Slovensku 1965 Kčs. Menšie zadĺženie slovenských roľníkov bolo však iba relatívne, pretože na Slovensku bola ďaleko nižšia produktivita práce v poľnohospodárskej výrobe ako v Čechách alebo na Morave. Netreba ani zdôrazňovať, že najviac zadĺžení boli drobní a strední roľníci. Do 1 hektára bola priemerná zadĺženosť až 10 180 Kčs, od 2—10 hektárov 3900 Kčs

a od 10—30 hektárov 2586 Kčs. Z toho na Slovensku bolo na 1 hektár zadĺžených 35 % roľníkov po viac ako 5000 Kčs, 40 % roľníkov po menej ako 5000 Kčs a iba 25 % roľníkov (včítane kulakov a veľkostatkárov) nebolo zadĺžených.¹⁷ Najväčšia zadĺženosť roľníkov bola u nás roku 1936, keď dlhovali bankám a peňažným ústavom 30 miliárd Kčs. Len v úrokoch platili vtedy jeden a pol milióna korún ročne.

Z tohto zadĺženia mohla roľníkom pomôcť agrárna strana, lebo ovládala najväčšie banky a peňažné družstevníctvo. Ale agrárna strana skupovala vtedy radšej akcie zbrojoviek a priemyselných podnikov.

Túto neuveriteľnú farchu nášho roľníctva vedel odstrániť až náš nový ľudovodemokratický štát. Už znárodnenie bánk a poisťovní roku 1945 bolo prvým krokom k odstráneniu tejto farchy z minulosti. Druhým významným krokom na tejto ceste bolo uskutočnenie zákona o roľníckom úvere. Komunistická strana už roku 1945 požadovala, aby sa prišlo k finančnej pomoci roľníkom. Pravda vtedy v článku *Urýchlene dať roľnícky úver* napísala: „otázka finančnej pomoci roľníkom, najmä presídleným je naliehavá a jej riešenie je nanajvýš s úrne. Treba čím skôr splnomocniť povereníka pre financie na vydávanie spomenutých štátnych záruk a na vydanie vyhlášky pre poskytovanie roľníckych pôžičiek“.¹⁸

Zákon o roľníckom úvere stanovil, že roľníkom do 50 hektárov dá sa možnosť lacného úveru pre výstavbu ich hospodárstiev, a to tak, aby úroková miera u roľníkov do 20 hektárov bola najnižšia. Zákon ďalej stanovil, že štát poskytne 3½ % krátkodobý úver na nákup najnutnejších potrieb (osiva, umelého hnojiva a pod.) a 3 % dlhodobý úver viacerých druhov. Tak na obnovu vojnovou poškodených a zničených budov štát poskytoval rekonštrukčný úver, na zvýšenie úrovne poľnohospodárskej výroby investičný úver a na úpravu dovtedajších dlhov konsolidačný úver. Zvláštnu finančnú pomoc vybojovala komunistická strana pre roľníkov na Slovensku už roku 1946. Vtedy podľa nariadenia Sboru povereníkov bol uvoľnený krátkodobý úver na nákup krmív, osiva a hnojív vo výške 1 milión korún. Finančná pomoc roľníkom poskytovaná na základe zákona o roľníckom úvere bola významným prostriedkom pre upevňovanie ekonomického zväzku mesta a dediny.

Pre zlepšenie sociálneho postavenia roľníkov veľký význam mali aj ďalšie zákony, ktoré vybojovala komunistická strana už pred februárom 1948. Bol to najmä zákon o národnom poistení dôchodkovom (penzijom) a o národnom poistení pre prípad nemoci a materstva, ktoré vychádzali z toho, že sociálne poistenie má predovšetkým pomôcť tým, ktorí to najviac potrebujú, t. j. drobným a stredným roľníkom. Kapitalistická predmníchovská republika nikdy ani nepomýšľala na uskutočnenie takýchto zákonov. Musel prísť ľudovodemokratický štát, aby zabezpečil nemocenské a dôchodkové poistenie pre roľníkov, aby aj táto spoločenská vrstva ľudovodemokratickej krajiny dostala rovnaké výhody od štátu ako iní pracujúci.

Ďalším výdobytkom pracujúcich roľníkov, ktorý dosiahli za neoceniteľnej pomoci robotníckej triedy a pod vedením komunistickej strany, bol zákon o jednotnej roľníckej dani. Bolo nemožné, aby v podmienkach ľudovej demokracie platila tá istá finančná politika voči roľníctvu, aká bola za panstva kapitalistov a veľkostatkárov za predmníchovskej republiky. Starý byrokratický režim zanechal veľké množstvo foriem daní, takže roľník často ani nevedel, za čo daň platí.

Nový zákon o jednotnej dani u roľníkov vychádzal z toho, že túto daň treba

¹⁷ Údaje podľa Výstavby Slovenska, roč. III. (1948) č. 2.

¹⁸ Pravda z 12. VII. 1945, č. 114.

podstatne zjednodušiť a urobiť ju triedne spravodlivejšou v prospech drobných a stredných roľníkov. Nová poľnohospodárska daň nahradzovala všetky dane, ktoré roľníci platili až do roku 1947 (napr. pozemkovú daň, paušalizovanú daň z obratu, daň z domácich porážok, daň dôchodkovú a pod.).

Zákon o jednotnej poľnohospodárskej dani stanovil, že roľníkom do 50 hektárov sa zrušujú všetky dovtedajšie dane a na ich miesto sa zavádza jednotná roľnícka daň. Zákon ďalej stanovil, že daň bude odstupňovaná podľa výrobných oblastí, veľkosti hospodárstva a podľa počtu rodinných príslušníkov. Tak napr. do 7 hektárov v repárskej oblasti alebo do 13 hektárov v pasienkárskej oblasti roľnícka rodina s dvoma deťmi dani nepodliehala. Takto drobní roľníci a čiastočne aj strední roľníci boli od dane celkom oslobodení. Pokiaľ išlo o vlastníkov a árendátorov veľkých majetkov (kulaci a veľkostatkári), ktorí používali námezdné pracovné sily, zákon stanovil, že budú platiť tzv. podnikovú daň, ktorá mala podstatne vyššie sadzby ako jednotná roľnícka daň.

Tento zákon o jednotnej roľníckej dani, ktorý vstúpil v platnosť až vlastne po februári 1948 a ktorého inšpirátorkou, tak ako aj predošlých zákonov, bola komunistická strana, znamenal veľmi dôležitý krok v politike zväzku robotníkov a roľníkov. Ľudovodemokratický štát usiloval sa týmto zákonom o vyrovnávanie disparity medzi drobnými a strednými roľníkmi na jednej strane a medzi kulakmi na strane druhej. Ešte dôležitejšie pri tejto otázke je však to, že komunistická strana pri presadzovaní tohto zákona prechádzala od politiky izolácie kulantva, ktorá bola dôležitá v čase boja proti veľkostatkárom, k politike obmedzovania a zatlačovania kulantva. Nová poľnohospodárska daň bola dôležitým krokom na tejto ceste.

Prvým krokom v tomto smere bolo už zavedenie politiky odstupňovaných cien, ktorú sa podarilo komunistickej strane presadiť na Slovensku roku 1946. Podľa tejto cenovej politiky najvyššie ceny za poľnohospodárske výrobky mali dostávať roľníci do 20 hektárov, nižšie ceny roľníci do 50 hektárov a najnižšie ceny veľkostatkári nad 50 hektárov.

Politika odstupňovaných cien bola vynútená viacerými okolnosťami. Drobní a strední roľníci mali pôdu najhoršej kvality. Už za Rakúsko-Uhorska vlastnili pôdu najlepšej kvality šľachtici a iní feudáli. Nevoľníci po revolúcii roku 1848 dostávali najhoršiu pôdu. Za kapitalistickej ČSR dobrú pôdu dostali zase veľkostatkári a zvyškoví statkári. Pôda drobných a stredných roľníkov bola najviac zdanená a zadlžená. Výrobné náklady na pôde drobných a stredných roľníkov boli vyššie ako u statkárov. (Vzdialené pozemky od usadlostí, nemožnosť používania strojov a pod.) Tak napr. za predmníchovskej republiky na výrobu 1 q pšenice potreboval malý roľník 5 dní, kulak 3,7 dňa veľkostatkár 1 deň.

Buržoázne strany s politikou odstupňovaných cien prirodzene nesúhlasili, lebo obhajovali záujmy statkárov. Demokratická strana na Slovensku nariekala, že odstupňované ceny sú krivdou proti veľkostatkárom a že veľkostatkári za takejto situácie stratia záujem na zvyšovaní hektárových výnosov. Pravda, s takýmto nárekom nemohla pochodiť u roľníkov. Sila ľudu, ktorá sa výrazne ukázala na aktívach usporiadaných komunistickou stranou v novembri 1945 v Banskej Bystrici, Trenčíne, Považskej Bystrici, Ružomberku a inde, prinútila Sbor povereníkov, aby sa aj na Slovensku uskutočnila politika odstupňovaných cien. (V Čechách sa úspešne uskutočňovala už roku 1945.)

Zásľuhou komunistickej strany bol aj na Slovensku zavedený systém trojakých cien všetkých poľnohospodárskych výrobkov, pri ktorých mali výhodu drobní a strední roľníci na úkor kulakov a veľkostatkárov. Takto mali drobní a strední

roľníci možnosť rýchlejšie prekonávať ťažkosti, do ktorých sa dostali následkom poľnohospodárskej politiky v kapitalistickej ČSR a za okupácie.

Upevňovať a prehľbovať ekonomický i politický zväzok robotníkov a roľníkov nie je možné, ak obidve tieto základné triedy spoločnosti nie sú samy zjednotené. Nemysliteľný je tento zväzok tam, kde je robotnícka trieda nejednotná a nemysliteľný je aj tam, kde nie je jednota pracujúcich roľníkov. Naša robotnícka trieda zjednocovacím procesom prešla už za panstva kapitalistov a veľkostatkárov v predmníchovskej ČSR, čo malo svoj výraz vo vytvorení jednotnej odborovej organizácie. Táto jednota sa v slovenskej robotníckej triede ďalej upevnila aj v Slovenskom národnom povstaní. No roľníctvo na Slovensku až do vytvorenia ľudovodemokratickej republiky nemalo svoju odborársku organizáciu. V podmienkach ľudovej demokracie vyplynula však nevyhnutnosť utvorenia takejto organizácie, pretože skúsenosť učila, že neorganizované roľnícke masy boli v minulosti najviac zneužívané.

Za predmníchovskej republiky roľnícke organizácie boli pod vplyvom malej skupiny veľkostatkárov, často finančných a priemyslových magnátov. Roľníctvo bolo zneužívané pre veľkostatkársku politiku agrárnej strany, ktorá sa spolu s henleinovcami a ľudákmi pričínala o skazu nášho štátu a nastolenie fašistického režimu. Okrem toho veľká časť roľníkov, ktorí neboli organizovaní v agrárnej strane alebo iných politických stranách, bola mimo verejného života a jej záujmy zastávali kapitalisti a veľkostatkári.

Za tzv. slovenského štátu roľníkov nútene organizovali ich nepriatelia, ktorí z nich bohatli a mali za úlohu vyvážať čo najviac roľníckych výrobkov do Nemecka skoro zadarmo. Vtedy boli roľníci organizovaní v odnoži HSLS v tzv. Roľníckej komore, ktorá bola uzákonená roku 1942. Tu za záujmy roľníkov vystupovali veľkostatkári a korupčníci, ako boli napr. Danihel, Polyák, Klínovský a iní. Členstvo v Roľníckej komore bolo povinné, ale roľníci nemali v nej slova ani kontroly. Predsedu menoval minister na mocenskom fašistickom princípe. Roľnícka komora bola typickou fašistickou byrokraticko-úradníckou ustanovizňou.

Preto komunistická strana, ktorá jediná bojovala za záujmy roľníkov, vyvinula po oslobodení nemálo úsilia o to, aby Roľnícka komora ako výplod fašistického režimu bola zrušená a aby bola vytvorená záujmová odborárska organizácia samých roľníkov — Jednotný sväz slovenských roľníkov, prostredníctvom ktorej by si roľníci a nikto iní riešili roľnícke otázky.

Roľnícka komora, ktorú tak tuho bránila Demokratická strana a jej orgán Čas (vraj preto, lebo robila „záslužnú prácu“ za tzv. slovenského štátu), bola zrušená Sborom povereníkov 4. II. 1946 a jej likvidáciou bol poverený JSSR. No k uzákoneniu odborovej organizácie došlo až 11. VII. 1947, keď vláda prijala zákon č. 145 o vytvorení Jednotného sväzu českých roľníkov v Prahe a Jednotného sväzu slovenských roľníkov v Bratislave s Ústrednou radou roľníkov v Prahe.

Uzákonením jednotných sväzov dostali roľníci vedenie svojich vecí do vlastných rúk. Zjednotenie roľníkov bolo však aj dôležitým predpokladom pre upevňovanie zväzku robotníkov a roľníkov v ľudovodemokratickom zriadení. Roľnícke organizácie zohrali významnú úlohu pri plnení roľníckeho vládneho programu.

Okrem dosiaľ uvedených zákonov súčasťou hradeckého programu boli aj ďalšie opatrenia a zákony, týkajúce sa najmä vyrovnania disparity medzi mestom a dedinou, zavedenia poriadku v distribúcii roľníckych i priemyselných výrobkov a demokratizácie roľníckych družstiev.

*

Komunistická strana bojom za uskutočnenie hradeckého programu sledovala postupné odstraňovanie starého dedičstva — rozporov medzi priemyslovou a poľnohospodárskou výrobou a zvyšovanie životnej úrovne pracujúcich v mestách i na dedine. K tomu smerovalo aj dovŕšenie pozemkovej reformy. Tak ako boli zvýšené príjmy robotníkov znárodnením ťažkého priemyslu, bánk a poisťovní, tak sa parceláciou veľkostatkárskej pôdy upevnili pozície drobných a stredných roľníkov. Mechanizáciou a využitím strojov, komasáciou a plánovitým zveľadovaním poľnohospodárskej výroby v dvojročnici sledovala komunistická strana zvýšenie produktivity práce v poľnohospodárstve a tým i zvýšenie životnej úrovne roľníctva. Penzijným a nemocenským poistením boli roľníci postavení vedľa robotníkov a úradníkov, čím sa tiež odstraňovali protiklady medzi mestom a dedinou.

Uskutočnenie hradeckého programu, ktorý bol pokračovaním Košického vládneho programu, narážalo na odpor buržoáznych strán. Jeho uskutočnenie sa odkladalo z mesiaca na mesiac až Víťazný február 1948 urobil v tejto otázke jasný obrat. Preto mohol aj februárový roľnícky sjazd vo svojej rezolúcii konštatovať: „Až teraz rýchle dokončíme pozemkovú reformu, sceľovací zákon... uzákoníme jednotné roľnícke dane, vhodný úverový zákon, úverový fond. Uskutočníme penzijné a sociálne poistenie, zaistíme pomoc roľníckej žene a splníme nádeje roľníckej mládeže“.¹⁹

Uskutočnenie pozemkovej reformy v podmienkach ľudovej demokracie malo nesmierny význam pre upevnenie zväzku robotníkov a roľníkov. Konfiškácia pôdy nepriateľov a zradcov, šesť roľníckych zákonov, ako aj hradecký program boli charakteristickými znakmi politiky komunistickej strany. Ak bolo znárodnenie kľúčového priemyslu, bánk a peňažníctva prvým charakteristickým znakom ľudovej demokracie do Februára 1948, tak uskutočnenie pozemkovej reformy bolo jej druhým znakom. Boj komunistickej strany o uskutočnenie týchto zákonov, to bol tlak komunistickej strany „zhora“ na vládu, Sbor povereníkov a iné orgány, o ktorom vyslovil poučku Lenin v diele *Dve taktiky sociálnej demokracie*, keď rozpracovával politiku strany v období prerastania demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Túto poučku naša komunistická strana skvele využila.

Boj o novú roľnícku politiku vyvrcholil u nás, vtedy, keď do parlamentu začali okrem rezolúcii chodiť deputácie roľníkov, ktorí sa na mieste presvedčovali o klamstvách buržoáznych strán. Toto bol zase tlak „zdola“, ktorému reakčné sily nemohli odolať.

V pozemkovej reforme uskutočňovanej ľudovodemokratickým štátom bola úplne a konečne zlikvidovaná trieda veľkostatkárov, týchto posledných nositeľov zvyškov feudalizmu. Sociálna a politická moc veľkostatkárov majúca niekoľkostoročnú minulosť, bola zničená. Veľkostatky boli skonfiškované a rozparcelované. Tým, že sa roľníkom poskytla možnosť obrábať pôdu a predávať výrobky na trhu, boli dané možnosti pre vznik nových trhových vzťahov medzi mestom a dedinou (nie však socialistických). Pozemkovú reformu možno preto právom pokladať za podstatnú súčasť politiky obmedzovania a zatlačovania kapitalistických výrobných vzťahov v poľnohospodárskej výrobe a súčasne za nástroj diferenciácie triednych síl na vidieku v prospech drobného a stredného roľníctva.

Pozemková reforma upevnila jednotu pracujúcich, zväzok robotníkov s pracujúcimi roľníkmi, a bola nevyhnutným stupňom na ceste upevňovania ľudovode-

¹⁹ Rezolúcia roľníckeho sjazdu z 29. II. 1948.

mokratickeho zriadenia. Bola súčasťou boja o rozšírenie moci robotníckej triedy pred Februárom 1948, ako aj súčasťou vytvárania podmienok pre nastolenie diktatúry proletariátu v našej krajine. V tom je aj jej hlavný význam.

ПОЛИТИКА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ В ОТНОШЕНИИ РАБОЧИХ И КРЕСТЬЯН В СЛОВАКИИ

К. Сливка

К важным результатам второй мировой войны относится и возникновение народно-демократического строя ЧСР. Обстоятельства, обусловившие возникновение народно-демократической ЧСР, следующие: разгром фашистской Германии, компроментация властвующих классов и их политических партий, изменивших народу во время оккупации, союз рабочего класса и крестьян при гегемонии рабочего класса и руководящей роли коммунистической партии и моральная, дипломатическая и экономическая поддержка СССР. В новом государстве народ стал носителем государственной мощи. Народная и демократическая революция началась со словацкого национального восстания 1944 г. В результате определенного размежевания внутренних и международных сил была создана возможность мирного перехода народной и демократической революции в революцию социалистическую. При поддержке рабочих, трудящихся крестьян, торговцев и интеллигенции коммунистическая партия превратила эту возможность в действительность. При создании этого факта политический союз рабочего класса и трудящихся крестьян был самой важной движущей общественной силой.

В своем развитии союз рабочих и крестьян проходил несколькими фазами. Во время домюнхенской ЧСР был создан политический союз. После освобождения, в 1945 г., стал создаваться и экономический союз, вместе с его рымочной и производственной формами. Возникновение этого союза немислимо без коммунистической партии. Во время народной и демократической революции коммунистическая партия была вынуждена бороться с ошибочными взглядами по этому вопросу.

По вопросу о земле главной задачей народной и демократической революции было проведение в жизнь аграрной реформы-парцелляции, которая проходила под лозунгом: „Земля принадлежит тем, кто на ней работают.“ Первый этап был ознаменован конфискацией земли немцев и мадьяр (не принимавших участие в борьбе против фашизма), подобно как и изменников и врагов народа. Было конфисковано 596.221 га земли. Во втором этапе проводился пересмотр земельной реформы 1919 г. Было конфисковано 302.547 га земли. Кроме того, в этом этапе коммунистическая партия боролась за проведение в жизнь следующих законов: закона о помощи крестьянам при выполнении ими сельскохозяйственного производственного плана, закона о внесении в межевую книгу наделов, закона о запрете дробить земельные участки, закона о национальном характере права охоты и закона о коммасировании земель. В третьем этапе было конфисковано вся земля помещиков размером, превышающим 50 га. Было конфисковано около 300.000 га. В этом этапе проводилась в действие т. наз. „Градецкая программа“, по которой, помимо указанной конфискации у помещиков всех земель, выходявших за пределы 50 га, коммунистическая партия добилась еще: закона о единой поземельной подачи для крестьян, закона о займе, страховании и организациях для крестьян.

Конфискованными землями* были наделены деревенские батраки, мелкие и средние крестьяне, часть земель была сдана государству. Поземельная реформа была необходимым звеном в мирном развитии революции, так как без нее немислимо укрепление союза рабочего класса и трудящихся крестьян — решающего условия перехода народной и демократической революции в революцию социалистическую.

* Данные о конфискации относятся только к Словакии, а не ко всей ЧСР.

THE POLICY OF THE COMMUNIST PARTY CONCERNING THE UNION OF WORKERS AND PEASANTS IN SLOVAKIA

K. S l i v k a

One of the important results of the second World War was the establishment of a people's democratic regime in Czechoslovakia. The birth of the people's democratic C. S. R. was determined by these circumstances; the defeat of fascist Germany, the self-committing of the ruling classes and their political parties, who betrayed during the occupation-time, the political union of the working and peasant classes in which the working class had the leadership and the Communist party a leading task, and the moral, diplomatic and economic support of the U.S.S.R. The people became the only source of all power in the state. The Slovak National Uprise (1949) was the beginning of the national and democratic revolution. The distribution of interior and international forces gave the possibility of a peaceful development of the national and democratic revolution in a socialist one. The Communist party, supported by workers, working peasants, tradesmen, and the intelligentsia realized this possibility. The most important driving force in realizing it was the political union of the working class and the working peasants.

The union of workers and peasants experienced several phases in its development. In the C.S.R. before Munich a political union came into being and after the liberation in 1945 also an economical one began to develop with its trade and production forms. Without the Communist party this union would never have come about. During the national and democratic revolution the Communist party had to fight against false views on the question of this alliance.

The main task in the national and democratic revolution concerning the agrarian question was to accomplish the agrarian reform — to parcel the land, which was performed according to the principle "The land belongs to those who work on it". The agrarian reform was performed in three stages in the years 1945—1948. In the first stage the land of the Germans and Hungarians who didn't take active part in the fight against fascism was confiscated as well as that of traitors and enemies of the nation. 595.221 ha of land were confiscated. In the second stage the agrarian reform of 1919 has been revised. 302.547 ha of land was confiscated. In this stage the Communist party also fought for these bills to be enacted: Aid for peasants in their activity to accomplish the agrarian production plan; to book into the land register the allocated parts of land; to prevent the division of agrarian land; to popularize hunting and to perform the commassation of agrarian land. In the third stage all the land of the big landowners exceeding 50 ha was confiscated. About 300.000 ha was confiscated. In this phase also the so-called "Hradecký programme" has been realized by means of which besides the mentioned confiscation of the estates over 50 ha the Communist party caused laws on an "unitary agricultural tax", "loans for peasants", "farmer's insurance" and "Peasant organizations" to be passed.

The confiscated land * was divided among peasant workers, small and middle farmers and a part was transferred into the property of the state. The agrarian reform was an inevitable step for the peaceful development of the revolution, for without it the strengthening of the union of the working class and the working peasants would have been impossible, that union, which was a decisive factor in the development of the national and democratic revolution into a socialist one.

---

* The statements on the confiscated land refer only to Slovakia, not on the whole of the C.S.R.